

NEMATERIALIŲJŲ IŠTEKLIŲ VERTINIMO METODAI ORGANIZACIJOS IŠTEKLIŲ APSKAITOJE

Dalia Rudytė¹, Rita Bužinskienė²

¹ Šiaulių universitetas, Architektų g. 1, Šiauliai
d.rudyte@gmail.com

² Šiaulių universitetas, Architektų g. 1, Šiauliai
ritabuzin@gmail.com

Anotacija

Nuo 1950 m. daugelis mokslininkų siekia sukurti metodikas, kurios atsakytų į klausimą, kaip nustatyti organizacijos paslėptų išteklių vertę. Straipsnyje pateikiami susisteminti, sugrupuoti ir suklasifikuoti nematerialiųjų išteklių vertinimo metodai pagal kategorijas: tiesioginį intelektinį kapitalo metodą, rinkos kapitalizacijos metodą, turto gražos ir subalansuotą apskaitos metodą. Skirtingi autoriai pateikia įvairias vertinimo metodikas, todėl dalis metodų nematerialiuosius išteklius vertina kaip visumą, kiti siekia atskleisti atskirų jo komponentų vertę. Empiriniuose tyrimuose mokslininkai daugiausiai pasitelkia analitinį hierarchinį procesą (AHP), anketinę apklausą, turinio analizę, jungtinį logistinį modelį, Tobin q indeksą, ekonomikos plėtros modelį, prekės ženklo stiprumo modelį, visuotinį pristatymo modelį, Lev & Schwartz modelį ir kt. Tačiau šių tyrėjų darbuose neišryškėja vieningas požiūris nematerialiųjų išteklių vertinime, todėl tai lemia chaotišką nematerialiųjų išteklių vertinimo metodikos plėtros pobūdį ir nenuoseklumą išteklių apskaitoje.

Pagrindiniai žodžiai: nematerialieji ištekliai, nematerialiųjų išteklių vertinimo metodai, metodų kategorijos, išteklių apskaita.

Įvadas

Tyrimo aktualumas. Nepaisant augančios nematerialiųjų išteklių svarbos organizacijų vertės kūrimo procese, didžioji dalis jų nėra apskaitomi ir neatsispindi tradicinėje finansinėje apskaitoje. Šiandien Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, tradicinėje balanso ataskaitoje apskaitomos tik kelios nematerialaus turto rūšys: prestižas, licencijos, autorinės teisės, programinė įranga, plėtra ir tyrimai. Praktiškai pelno (nuostolių) ataskaitoje visos investicijos į nematerialiuosius išteklius apskaitomos kaip sąnaudos, todėl kitą atskaitinį laikotarpį šios išlaidos neatsispindi finansinėse ataskaitose. Toks investicijų į nematerialų turtą apskaitymas iškreipia nematerialiųjų išteklių atspindėjimą finansinėje apskaitoje, o investuotojų ir kitų rinkos dalyvių nepasiekia objektyvi, tikrąją organizacijos išteklių būklę rodanti finansinė informacija. Tačiau mokslininkai (Surroca, Tribo, Waddock, 2006; Shah, Khedkar, 2006; Wight, 2009; Abhijeet, Richa, 2010;

Mackevičius, Jarmalaitė, 2011; Gižienė, Simanavičienė, 2012 ir kt.) siekia juos išmatuoti bei įvertinti, todėl nematerialios vertės ištekliai yra aktualus tyrimo objektas. Daugelyje šalių (Danijoje, Jungtinėse Valstijose, Kanadoje, Didžiojoje Britanijoje, Austrijoje ir Australijoje, Indijoje, Malaizijoje ir kt.) išryškėjo savarankiškų intelektinio kapitalo ataskaitų pateikimas kartu su finansinėmis ataskaitomis, kaip papildomas informacinis šaltinis investuotojams, susijusios su nematerialiųjų išteklių informacijos atskleidimu. Tai rodo, kad dauguma investuotojų domisi ne tik finansiniais įmonių duomenimis, bet ir nematerialiųjų išteklių panaudojimo efektyvumu ir plėtra, todėl nematerialiųjų išteklių vertinimas yra vienas iš aktualiausių temų dabartinėje mokslinėje aplinkoje.

Tyrimo problema. Nematerialiųjų išteklių vertinimo problematika nagrinėjama iš skirtingų perspektyvų – finansinės apskaitos, valdymo apskaitos ir intelektinio kapitalo koncepcijos. Kurios apskaitos rūšies, finansų, valdymo ar naujos savarankiškos objektu turėtų tapti nematerialiųjų išteklių vertinimas iki šiol neišspręstas. Informacijos apie nematerialius organizacijos išteklius ir jų panaudojimo potencialą stygius sudaro sąlygas manipuliuoti tradicinės finansinės apskaitos rezultatais. Investicijų į nematerialų turtą fiksavimas kartu su kitomis įmonės išlaidomis tiesiogiai veikia finansinius organizacijų rezultatus: pelną ir mokamus mokesčius. Moksliniuose šaltiniuose autoriai (Shah, Khedkar, 2006; Grace, Tang, 2009; Wight 2009; Mačerinskienė, Survilaitė, 2011; Stankevičienė, Liučvaitienė, 2012 ir kt.) skirtingai įvardija tyrimo objektus, vieni tiria intelektinį kapitalą, kiti atskiras intelektinio kapitalo struktūros dalis bei jo elementus, kaip pvz.: žmogiškasis kapitalas, prekės ženklai ir pan, tačiau esmė lieka ta pati, nematerialiųjų išteklių įvertinimo problematika. Mokslininkai siekiantys išmatuoti ir įvertinti nematerialiuosius išteklius taiko skirtingas metodikas ir pateikia skirtingus tyrimo rezultatus. Todėl norint tiksliai išmatuoti nematerialiuosius išteklius dažnai keliamas klausimas: **kokią metodą pasirinkti?**

Tyrimo objektas. – nematerialiųjų išteklių vertinimo metodai.

Tyrimo tikslas – susisteminti, sugrupuoti ir išanalizuoti nematerialiųjų išteklių vertinimo metodus ir sudaryti jų klasifikaciją.

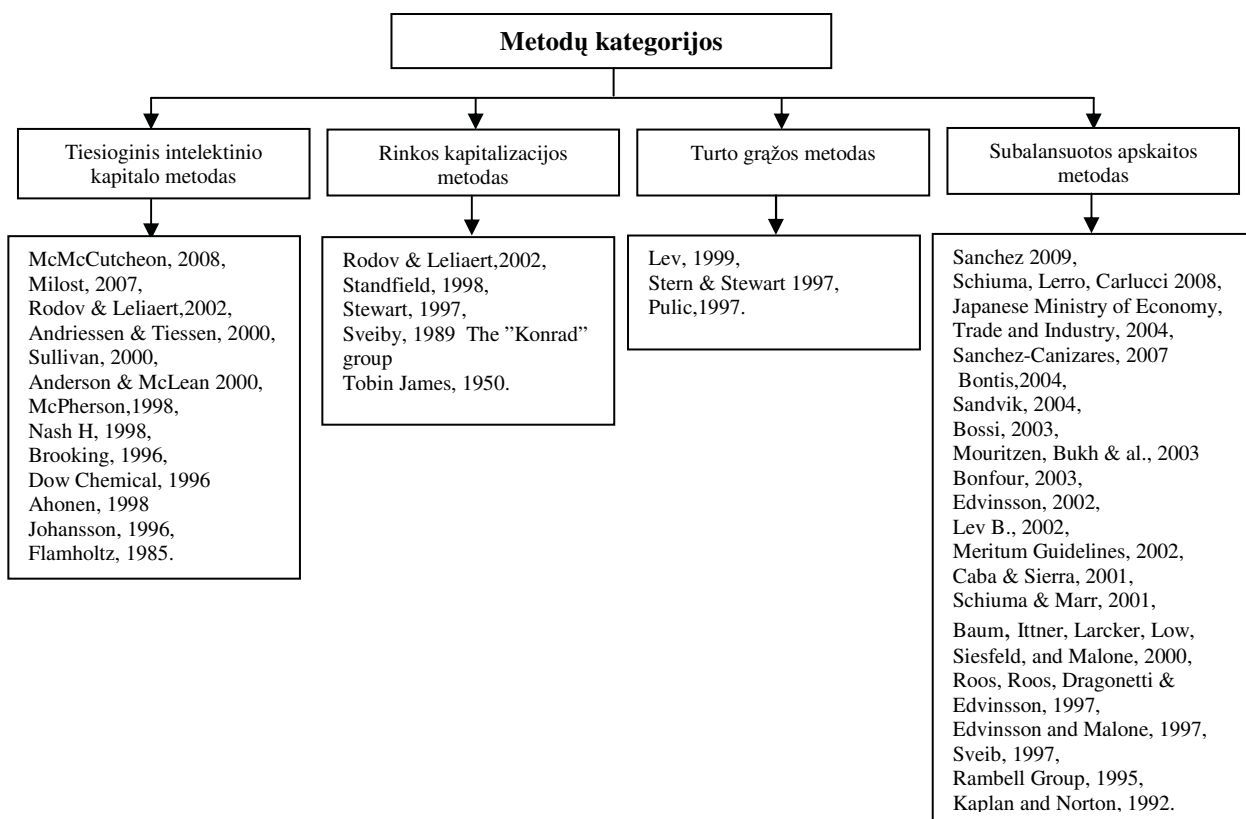
Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti vertinimo modelių klasifikaciją.
2. Susisteminti, sugrupuoti ir apibendrinti nematerialiųjų išteklių vertinimo metodus.

Tyrimo metodai – sisteminimas, grupavimas, klasifikavimas, analizavimas, lyginimas, vertinimas, apibendrinimas.

Nematerialiųjų išteklių vertinimo metodų klasifikacija

Dauguma autorių (Shah, Khedkar, 2006; Abhijeet, Richa, 2010; Mackevičius, Jarmalaitė, 2011; Gižienė, Simanavičienė, 2012; Passard ir kt. 2012) siekia bendro tikslo atskleisti nematerialiuosius išteklius, nustatyti jų vertę ir pritaikius apskaitos taisyklių reglamentą pripažinti ir apskaičiuoti išteklius nematerialiuoju turto. Ypač išryškėja žmogiškojo kapitalo vertinimo aktualumas (Surroca, Tribo, Waddock, 2006; Gižienė, Simanavičienė, 2012; Abhijeet, Richa, 2010 ir kt.). Pagal galiojančius apskaitos standartus ištekliai, atitinkantis nematerialaus turto (toliau NT) apibrėžimą ir nustatytus pripažinimo kriterijus yra apskaitomi balanse turto dalyje kaip nematerialūs, tačiau vis dar yra daug nematerialiųjų išteklių, kurie nėra apskaitomi balanse, todėl nematerialios vertės ištekliai yra populiariausias tyrimo objektas (Tarptautinis apskaitos standartas, 2007, Verslo apskaitos standartas, 2008, Viešojo sektoriaus apskaitos ir finansinės atskaitomybės standartas, 2008). Nematerialiųjų išteklių vertinimo metodų klasifikaciją pateikiama 1 paveiksle.

1 pav. Nematerialiųjų išteklių vertinimo metodų klasifikacija

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Luthy (1998) ir Williams (2000).

Iš 1 paveikslą matyti, kad kiekvienas mokslininkas bando savitai kurti ir vertinti nematerialiųjų išteklių elementus. Daugiausiai sukuriama vertinimo metodų pagal subalansuotą apskaitos metodų kategoriją. *Subalansuotą apskaitos metodu* (angl. *Scorecard Methods* (SC)) nematerialaus turto ar intelektinio kapitalo įvairūs komponentai identifikuojami, o indikatoriai bei indeksai pavaizduojami taškų skaičiumi ir paveikslais. Šis metodas panašus į tiesioginį intelektinio kapitalo metodą. *Tiesioginis intelektinio kapitalo*

metodas (angl. *Direct Intellectual Capital methods* (DIC)) nematerialaus turto vertę įvertina identifikuojant įvairius komponentus. Kai šie komponentai identifikuojami, jie gali būti įvertinami tiesiogiai tiek individualiai arba kaip suvestiniai koeficientai. *Rinkos kapitalizacijos metodu* (dar vadinamas rinkodaros metodu) (angl. *Market Capitalization Methods* (MCM)) skaičiuojamas kaip intelektinio kapitalo ar nematerialaus turto vertės skirtumas tarp rinkos kapitalizacijos ir akcininkų nuosavybės (balansinė vertė). *Turto gra-*

žos metodus (dar vadinamas rinkos metodu) (angl. Return on Assets methods (ROA)) apskaičiuojamas kaip santykis tarp vidutinės laikotarpio pajamų iki mokesčių ir vidutinės materialaus turto vertės. Apskaičiuota ROA vertė lyginama su kitomis pramonės šakomis apskaičiuota vidutine verte.

Nematerialiųjų išteklių vertinimo metodai

Nuo 1950 m. daugelis mokslininkų (Tobin, 1950; Flamholtz, 1985; Edvinsson, Malone, 1997; Brooking, 1996; Milost, 2007 ir kt.) siekia sukurti metodikas, kurios surastų atsakymą į iškeltą klausimą, kaip nustatyti paslėptų (nematomų) organizacijos išteklių vertę? Susisteminti nematerialiųjų išteklių vertinimo metodai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Nematerialiųjų išteklių vertinimo metodai

Autorius	Pavadinimas	Apibūdinimas
Tobin James, 1950	Tobin q indeksas (angl. Tobin's q)	Inlektinis kapitalas (toliau IK) skaičiuojamas, kaip santykis rinkos aktyvo vertės su jo atstatomąja verte.
Flamholtz, 1985, Johansson, 1996,	Žmogiskųjų išteklių vertinimas (angl. Human resource costing and accounting)	IK išmatuojamas kaip organizacijos žmogiškųjų išteklių indėlis padalintas iš išlaidų darbo užmokesčiui.
Sweiby (ed. 1989)	Nematomas balansas (angl. Invisible Balance Sheet)	Skirtumas tarp rinkos vertės ir grynosios buhalterinės vertės, paaiškinama trimis kategorijomis: žmogiškieji ištekliai, organizacinis kapitalas, klientų kapitalas.
Kaplan, Norton, 1992	Subalansuotų rodiklių lentelė (angl. Balanced Score Card)	Rodikliai remiasi įmonės strateginiais tikslais. Tikslinės perspektyvos: finansinė, klientų, vidaus proceso, mokymosi.
Rambell Group, 1995	Holistinė ataskaita (angl. Holistic accounts)	Apibūdinami rodikliai: vertybių ir valdymo, strateginiai procesų, žmogiškieji, struktūriniai ištekliai, konsultacijos, klientų, darbuotojų, visuomenės ir finansiniai rezultatai.
Dow Chemical, 1996	Svertinis cituojamų patentų indeksas (angl. Citation- Weighted Patents)	IK matuojamas remiantis mokslinių tyrimų plėtros indeksu, pavyzdžiui, patentų skaičius ir patentų sąnaudos pardavimams ir pan.
Lee, 1996, Reilly Schweih, 1999	Vertinimo priegios (angl. Valuation Approaches)	Vertinimo rezultatai vienodai interpretuojami, nes nematerialiųjų išteklių rūšims būdingos skirtingos priegios.
Brooking, 1996	Technologijos brokeris (angl. Technology Broker)	IK vertei nustatyti remtasi diagnostine analize, kuri apima komponentus: žmogaus orientuotas turtas, intelektinės nuosavybės turtas, rinkos turtas, infrastruktūros objektų turtas.
G.Roos, J.Roos, Dragoineti, Edvinsson, 1997	Intelektinio kapitalo indeksas (angl. Intellectual Capital-Index)	Konsoliduoja visas intelektinės savybės ir komponentus į vieną indeksą, atstovaujančių atskirus rodiklius.
Stewart, 1997	Skaičiuojama nematerialioji vertė (angl. Calculated Intangible Value)	IK vertė vertinama kaip skirtumas tarp rinkos vertės ir balansinės vertės. Tai daroma lyginant specifines rinkos dalies vidurkį ir pačios organizacijos sėkmę šioje rinkoje.
Edvinsson, Malone, 1997	Skandia navigatorius (angl. Skandia Navigator)	IK matavimas pagrįstas komponentų išskyrimu: 91 pagrindiniai ir 73 tradiciniai, kurie apima komponentus: finansinį, klientų, procesą, atnaujinimą ir plėtrą, žmones.
Sveiby, 1997	Nematerialiojo turto tyrimas (angl. Intangible Asset Monitor)	Apskaičiuojama NT vertė iš trijų kategorijų: žmonių kompetencija, vidinė ir išorinė struktūra. Modelį sudaro: augimas, atsinaujinimas, efektyvumas ir stabilumas.
Stern & Stewart, 1997	Pridėtinės vertės metodas (angl. Economic Value Added) (EVA)	EVA pokyčiai parodo per laikotarpį sukurtą pridėtąją vertę ar įmonės IK yra produktyvus, ar ne. Naudojamas kaip nematerialiųjų išteklių, valdymo rezultatyvumo matas.
Viedma, 1999	Intelektinio kapitalo įvertinimas pagal etaloną (angl. Intellectual Capital Benchmarking System)	Metodas sąlygoja silpnų organizacijos vietų atskleidimą, tinkamas atskirų kompetencijų analizei ir stebėjimui, palyginimui su lyderiu analizėje, todėl skatina tobulėti.
Lev, Gu, 1999	Nematerialaus turto lentelė (angl. Intangibles Scoreboard)	Nurodoma ne tik metodo realizavimo technika, bet pagrindžiamas ir jo rezultatų interpretavimas.
Anderson & McLean, 2000	Bendras vertės kūrimas (angl. Total Value Creation)	TVC naudoja diskontavimą, kai prognozuojami grynųjų pinigų srautai siekiant įvertinti, kaip įvykiai veikia planuojamas veiklas.

Baum, Ittner, Larcker, Low, Siesfeld, Malone, 2000	Vertės kūrimo indeksas (angl. Value Creation Index)	Išvystytas Wharton verslo mokyklos kartu su Ernst & Young. Svarbiausi yra nefinansiniai matai, kurie nustato įmonių rinkos vertę. Skirtingi faktoriai skirtingoms pramonės šakoms.
Garcia, 2001	NT ataskaita (angl. Intangible assets statement)	Viešojo sektoriaus intelektualio kapitalo matavimo modelis su pagrindiniais rodikliais: augimas/atnaujinimas, efektyvumas ir stabilumas.
Meritum gairės, 2002	Meritum gairės (angl. Meritum guidelines)	NT sistema 3-jų etapų: 1) apibrėžiami strateginiai tikslai, 2) identifikuojami nematerialieji ištekliai, 3) išvystyti nematerialiuosius išteklius.
B.Lev, 2002	Vertės grandinės lentelė (angl. Value Chain Scoreboard)	Grandinės etapus atskleidžia organizacijos augimo galimybes per inovacijų, augimo perspektyvos rodiklius.
Edvinsson, 2002	Intelektinio kapitalo reitingas (angl. Intellectual Capital Rating)	Skandia Navigator sistemos išplėtimas įtraukiant NT tyrimo kriterijus: efektyvumas, atsinaujinimas ir rizika. Taikytinas organizacijos strateginių išteklių būklės progresui stebėti.
Bonfour, 2003	Dinaminis Intelektinio kapitalo vertinimas (angl. Intellectual Capital Dynamic Value)	Vertinami rodikliai: ištekliai ir kompetencija, procesai, produkcija ir nematerialus turtas (struktūrinio ir žmogiškojo kapitalo indeksai).
Bossi, 2003	Viešojo sektoriaus intelektualinis kapitalas (angl. Public sector IC)	Paremtas Garcia (2001) modeliu. Pridedamos dvi viešajam administravimui svarbios perspektyvos: skaidrumas ir kokybė.
Japonijos ūkio, prekybos ir pramonės ministerija, 2004	Intelektinis turto valdymas (angl. Intellectual asset-based management (IAbM))	IAbM ataskaitoje pateikta: valdymo filosofija, praities pristatymo ataskaita, ateities numatymo ataskaita, intelektualio turto rodikliai.
Sandvik, 2004	Verslo intelekto koeficientas (angl. Topplinjen/ Business IQ)	Susideda iš keturių indeksų: tapatumo, žmogaus kapitalo, žinių kapitalo ir reputacijos.
Bontis, 2004	Nacionalinis IK indeksas (angl. National Intellectual Capital Index)	Skandia Navigator modifikuota versija skirta valstybei. Valstybės turtą sudaro finansinis turtas ir intelektualinis kapitalas (žmogiškasis kapitalas ir struktūrinis kapitalas).
Milost, 2007	Dinaminis pinigų modelis (angl. Dynamic monetary model)	Darbuotojų vertė nustatoma kaip darbuotojų įsigijimo vertės suma ir investicijų suma į darbuotoją.
Schioma, Lerro, Carlucci, 2008	Regioninis IK indeksas (angl. Regional Intellectual Capital Index (RICI))	Naudoja "Knoware" medžio sąvoka su perspektyvomis: techninė įranga, tinklo įranga, programinė įranga), kad sukurtų kompleksą indikatorių regionui.
Sanchez ir kt., 2009	Intelektinio kapitalo ataskaita universitetams (angl. IC Report for Universities (ICU))	Susideda iš trijų dalių: institucijos vizija, nematerialiųjų išteklių ir veiklos santrauka, rodiklių (indikatorių) sistema.

Saltinis: sudaryta autorių remiantis Fondo, C. B., Wright, D. B., 2004, Raub, S. P. & Sthapit, B., 2001, Holmen, J., 2005, Gupta, M., 2006, Bontis, N., 2001, Sitar, A. S., Vasič, V., 2004, Luthy, D. H., 1998, Stewart, T.A., 1997, Marr, J. B., 2004; Ramirez, Y., 2010, Johanson ir kt., 2009, Observatory of the European University, 2006.

1 lentelėje pateikti susisteminti metodai, akivaizdžiai parodo, kad skirtingi autoriai pateikia skirtingas vertinimo metodikas, tuo siekiama sukurti universalią nematerialiųjų išteklių vertinimo sistemą. Tačiau šių tyrėjų darbuose neišryškėja vieningas požiūris nematerialiųjų išteklių vertinime, jų vis didėja, o tai lemia chaotiską nematerialiųjų išteklių vertinimo metodikos plėtros pobūdį ir nenuoseklumą. Edvinsson Malone, 1997 sukurtas Skandia Navigator modelis, tai vienas iš pirmųjų intelektualio kapitalo vertinimo modelių pritaikytas sėkmingai organizacijos veikloje, todėl paskatino kitus mokslininkus kurti savus vertinimo modelius (Bontis ir kt., 1999; Bontis, 2001; Petty, Guthrie, 2000; Sveiby, 2002; Andriessen, 2004). Erikas Flamholtz, 1985 pirmasis sukūrė žmogiškųjų išteklių vertės apskaičiavimo metodiką. Sėkmingas

vertinimo metodikų pritaikymas mikrolygyje paskatino panašias sistemas diegti ir valstybių ar net regiono lygiu įvairiose šalyse: Švedijoje, Izraelyje, Liuksemburge, Danijoje, Didžiojoje Britanijoje, Norvegijoje, Vokietijoje, Taivane, Malaizija ir kt. (Rembe, 1999, Pasher, Shachar, 2007, Alexander, 2006; Vazquez, Polo, 2007). Intelektinio kapitalo vertinimo metodų paieškose iniciatyvą rodo ir užsienio kompanijos Skandia, Brembo, Cisco Systems ir kt. bei finansinių paslaugų ir audito kompanijos Price Waterhouse Coopers, KPMG, Ernst & Yong ir kt., turinčios galimybę vertinimo metodikas išbandyti praktikoje. Dalis metodų nematerialiuosius išteklius vertina kaip visumą, kiti siekia atskleisti atskirų jo komponentų vertę. Dauguma mokslininkų (Mačerinskienė, Survilaitė, 2011; Znakovaitė, Pabedinskaitė, 2010; Grace, Tang, 2009;

Wight, 2009; Vaškeliėnė, Šelepen, 2008; Karalevičiėnė, Matuzevičiūtė, 2008; Surroca, Tribo, Waddock, 2006; Shah, Khedkar, 2006) pasitelkia skirtingus vertinimo metodus: analitinę hierarchinę procesą (AHP), anketinę apklausą, kontent analizę, jungtinę logistinę modelį, Tobin q indeksą, ekonomikos plėtos modelį, prekės ženkle stiprumo modelį, visuotinę pristatymo modelį, Lev & Schwartz modelį, be to, taikomi ir pačių autorių sukurti organizacijos intelektualinio kapitalo vertinimo ir intelektualinio kapitalo valdymo modeliai. Indijos įmonės Rolta India Limited žmogiškojo kapitalo vertei nustatyti naudoja ekonomikos plėtos modelį (angl. Economic Approach Model). Prekės ženkle vertei nustatyti taiko prekės ženkle stiprumo modelį (angl. Brand Strength Model). Infosys Technologies Ltd naudoja mažos rizikos visuotinę pristatymo modelį (angl. Global Delivery Model). Computer Services Limited žmogiškųjų išteklių vertei nustatyti naudoja Lev & Schwartz modelį, kur uždarbis priklauso nuo amžiaus. Empiriniu būdu pritaikydami skirtingas vertinimo metodikas atliko tyrimus, kurie atskleidė, kad Lietuvoje bendras informacijos apie intelektualinį kapitalą atskleidimo lygis padidėjo 26 proc., o informacija apie bendrovių žmonių kapitalą padidėjo 13 proc. Atskleista, kad žmogiškasis kapitalas daro didžiausią įtaką įmonės pridėtinės vertės didėjimui, tačiau vadovai svarbiausiais ištekliais laiko finansinius išteklius, tik po to žmogiškuosius. Žmogiškasis kapitalas įvardijamas kaip inovacijos, reputacija ir kultūra, kurie reikšmingi finansinei veiklai, be to, atlieka tarpininko vaidmenį tarp atsakomybės ir finansinės veiklos ir turi teigiamą poveikį. Be to, reputacija turi tiesioginį ir netiesioginį poveikį įmonės kokybei, tačiau finansiniai įmonių veiklos rezultatai turi didelį poveikį įmonės reputacijai. Tyrimuose taikyta koreliacinė regresinė analizė parodė, kad Lietuvos transporto sektoriuje turto pelningumo rodiklį (ROA) lemia žmogiškasis ir struktūrinis kapitalas, o Latvijos – žmogiškasis, struktūrinis ir santykių kapitalas. Nustatyta, kad visos pramonės šakos teikia pirmenybę aukštomis technologijoms ir inovacijoms, o po to vadovavimo galimybėms, darbuotojų pajėgumams, ryšiams su klientais ir prestižui. Be to, aukščiausias intelektualinio kapitalo lygis yra statybos pramonės bei informacinių technologijų pramonės šakose, žemiausias – tekstilės pramonės šakose, tačiau labai aukšto lygio nebuvo nė vienoje pramonės šakoje.

Apibendrinant galima teigti, kad nematerialiųjų išteklių vertinimas Lietuvoje ir kitose šalyse yra gana plačiai nagrinėjamas, didžiausias dėmesys sutelkiamas definicijų formavimui, klasifikavimui, vertinimo metodų analizei. Praktinis nematerialiųjų išteklių vertinimo ir informacijos atskleidimo apimtis aspektas lieka mažai ištirtas, nes nematerialiųjų išteklių vertė priklauso nuo organizacijos veiklos specifikos, suformuotų poreikių ir esančių galimybių. Esant tokiai si-

tuacijai, sudėtinga sukurti unikalų vertinimo modelį, kuris tikėtų bet kokiame veiklos aplinkoje ir bet kokiam tikslui. Todėl prieš pradėdant vertinti organizacijos nematerialiųjų išteklių vertę tikslinga nustatyti, kokiam tikslui bus naudojami rezultatai ir tik tada pasirinkti vertinimo metodą, vertinimo skalę ar vieneta. Nors vieni autoriai tyrinėjimo objektus įvardija kaip intelektualinį kapitalą, antri nematerialiaisiais ištekliais, tretį nematerialiuoju turtu, pagrindinis dėmesys lieka nematerialiųjų išteklių išmatuojamumas, vertinimas ir apskaitymas balanse. Siekiama bendro tikslo atskleisti nematerialiuosius išteklius, nustatyti jų vertę ir pritaikyti apskaitos taisyklių reglamentą pripažinti ir apskaityti išteklius nematerialiuoju turtu. Ypač išryškėja žmogiškojo kapitalo vertinimo aktualumas. Empiriniuose tyrimuose vertinami skirtingi nematerialiųjų išteklių elementai, jų pokytis bei intelektualinis kapitalas skirtingose pramonės šakų sektoriuose. Įvairiose šalyse atlikti tyrimai rodo labai skirtingus tyrimų rezultatus. Todėl dėl skirtingų vertinimo metodų naudojimo ir nevienodų išvadų traktavimo sudėtinga išmatuoti nematerialiuosius išteklius, o jo atskleidimo lygis finansinėje apskaitoje išlieka žemas ir pakankamai skurdus.

Išvados

1. Nematerialiųjų išteklių vertinime didžiausias dėmesys sutelkiamas definicijų formavimui, klasifikavimui ir išmatuojamumo analizei. Verslo apskaitos standartai ir tarptautiniai apskaitos standartai nustato pripažinimo kriterijus, kuriais remiantis ištekliai, atitinkantys nematerialaus turto apibrėžimą, yra apskaitomi kaip nematerialūs. Tačiau vis dar yra daug nematerialiųjų išteklių, kurie nėra atskleidžiami balanse, todėl šie ištekliai yra populiariausias mokslinis tyrimo objektas. Nors įvairių šalių mokslininkai tyrinėjimo objektus įvardija kaip intelektualinį kapitalą, kiti nematerialiaisiais ištekliais arba nematerialiuoju turtu, tačiau siekia bendro tikslo nustatyti jų vertę bei pritaikyti apskaitos taisyklių reglamentą pripažinti ir apskaityti išteklius balanse.
2. Mokslinėje literatūroje išskiriamos keturios vertinimo metodų kategorijos: subalansuotas apskaitos metodas, tiesioginis intelektualinio kapitalo metodas, rinkos kapitalizacijos metodas ir turto grąžos metodas. Daugiausiai pateikiama vertinimo metodų pagal subalansuotą apskaitos metodų kategoriją. Be to, apibūdinamos labai skirtingos vertinimo metodikos, kurios nuolat modifikuojamos, kuriamos naujos. Pasigendama vieningo požiūrio vertinant nematerialiuosius išteklius, tai lemia chaotišką nematerialiųjų išteklių vertinimo metodikos plėtos pobūdį ir nenuoseklumą.
3. Praktinis nematerialiųjų išteklių vertinimo ir informacijos atskleidimo aspektas mažai ištirtas,

kadangi nematerialiųjų išteklių vertė priklauso nuo organizacijos veiklos specifikos, suformuotų poreikių ir esančių galimybių. Empiriniuose tyrimuose daugiausiai taikomi metodai: analitinis hierarchinis procesas (AHP), anketinė apklausa, turinio analizė, jungtinis logistinis modelis, Tobin q indeksas, ekonomikos plėtros modelis, prekės ženklo stiprumo modelis, visuotinis pristatymo modelis, Lev & Schwartz modelis, be to pritaikomi ir pačių autorių sukurti intelektinio kapitalo vertinimo ir intelektinio kapitalo valdymo modeliai. Tuo siekiama atskleisti skirtingus nematerialiųjų išteklių elementus, jų pokytį įvairiose pramonės šakų sektoriuose. Žmogiškasis kapitalas daugiausia dominuoja Indijos įmonėse, o jo vertei nustatyti taikomas ekonomikos plėtros modelis. Prekės ženklo įvertinimui naudojamas prekės ženklo stiprumo arba mažos rizikos visuotinis pristatymo modelis. Tačiau vis dar sudėtinga sukurti unikalų vertinimo modelį, kuris tiktų bet kokioje veiklos situacijoje ir bet kokiam tikslui. Žmogiškojo kapitalo nauda organizacijoje pripažinta seniai, tačiau jo vertės nustatymui nėra vieningos metodikos. Visa tai apsunkina nematerialiųjų išteklių matavimą ir jų atskleidimą finansinėje veiklos atskaitomybėje.

Literatūra

1. Andriessen, D. (2004). Intellectual Capital Valuation and Measurement. Classifying the state of the art. // *Journal of Intellectual Capital*, 2004, Vol. 5, No. 2, 230–252.
2. Alexander S. (2006). An Intellectual Capital Audit of the Grand Duchy of Luxembourg. // World bank. Prieiga per internetą: http://info.worldbank.org/etools/docs/library/235909/s4_p1.pdf
3. Abhijeet, CH., Richa, G. (2010). Intellectual Capital Accounting. *Advances In Management*. Vol. 3 (9), 13–16.
4. Brooking, A. (1996). Intellectual capital: Core asset for the third millennium enterprise, International Thomson Business Press, London.
5. Bontis, N. ir kt. (1999). The knowledge toolbox: A review of the tools available to measure and manage intangible resources. *European Management Journal*, No. 17, 391–401.
6. Bontis, N. (2001). Assessing knowledge assets: A review of the models used to measure intellectual capital. // *International Journal of Management Reviews*, 3 (1), 41–60.
6. Edvinsson, L., Malone, M. S. (1997). *Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*. New York: Harper Business.
7. Gupta, M. (2006). The key to winning future battles-Intellectual Capital. We must globalize our Intellectual Capital – Jack Welch. Prieiga per internetą: http://sibm.edu/home/pdfs/research/sra/HR/SRA_intellec.
8. Grace T. R. Lin, Jerry Y. H. Tang. (2009). Appraising Intangible Assets from the Viewpoint of Value Drivers. *Journal of business ethics*, Vol. 88, No. 4, 679–689.
9. Gižienė, V., Simanavičienė, Ž. (2012). Žmogiškojo kapitalo vertinimo koncepcija. *Business systems and economics* No. 2 (1), 116–133.
10. Holmen, J. (2005). Intellectual Capital Reporting. *Management accounting quarterly* summer 2005, Vol.6, No. 4. Prieiga per internetą: www.imanet.org/pdf/3356.pdf.
11. Johanson U., Koga C., Almqvist R., Skoog M. (2009). Implementing intellectual assets-based management guidelines. *Journal of Intellectual Capital* Vol. 10 No. 4.
12. Flamholtz, E. (1985). *Human Resource Accounting and Effective Organizational Control: Theory and Practice*. Jossey Bass.
13. Fondo, C. B., Wright, D. B. (2004). Intellectual Capital. Prieiga per internetą: www.omas.ca.gov/Retention/brac/pdf/intell_cap.pdf.
14. Karalevičienė, J., Matuzevičiūtė, K. (2008). Organizacijos intelektinio kapitalo lygio tyrimas mūsų šalies pramonės įmonėse, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12), 133–140.
15. Luthy, D.H. (1998). Intellectual capital and its measurement. Paper presented at the Asian Pacific Interdisciplinary Research in Accounting (APIRA) Conference, Osaka, available at. Prieiga per internetą. www3.bus.osaka-cu.ac.jp/apira98/archives/htmls/25.htm.
16. Marr, B. (2004). Measuring and benchmarking intellectual capital. Prieiga per internetą: www.emeraldinsight.com/1463-5771.htm.
17. Mačerinskienė, I., Survilaitė, S. (2011). Intellectual capital as the main factor of company's value added. *Intelektinė ekonomika*, Vol. 5, No. 4(12), 560–574.
18. Milost, F. (2007). A dynamic monetary model for evaluating employees. *Journal of Intellectual Capital*. Vol. 8 No. 1.
19. Mackevičius, J., Jarmalaitė, J. (2011). Nematerialieji išteklių kaip apskaitos objektas: samprata pripažinimas ir klasifikavimas. *Verslo ir teisės aktualijos*, Nr. 6(2), 302–318.
20. Observatory of the European University. (2006). *Methodological Guide, Final Report of the Observatory of the European University, PRIME Project*. Prieiga per internetą: www.prime-noe.org.
21. Petty R., Guthrie, J. (2000). Intellectual capital literature overview: Measurement, reporting and management. *Journal of Intellectual Capital*, No. 1(2), 155–176.
22. Pasher E., Shachar, S. (2007). The intellectual capital of the state of Israel: 60 years of achievement. Prieiga per internetą: <http://www.moital.gov.il/ic>.
23. Passard C. Dean, DBA, CMA, FLMI, Kaitlin cKenna, Vyas Krishnan, PhD. (2012). Accounting for Human Capital: Is the Balance Sheet Missing Something? *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 3, No. 12, 61–64.
24. Raub, S. P. & Sthapit, B. (2001). Towards a Taxonomy of Approaches for Measuring Organizational Knowledge, *Research and Practice in Human Resource Mana-*

- gement, 9(1), 139–155. Prieiga per internetą: <<http://rphrm.curtin.edu.au/2001issue1/taxonomy.html>>.
25. Ramirez, Y. (2010). Intellectual capital models in Spanish public sector. *Journal of Intellectual Capital*. Vol. 11, No. 2.
  26. Rembe, A. (1999). *Invest in Sweden: Report*, Stockholm, Sweden: Halls Offset.
  27. Sveiby, K. E. (2002). Methods for measuring intangible assets. Prieiga per internetą: <<http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm>>.
  28. Surroca, J., Tribo, J. A., Waddock, S. (2006). Corporate responsibility and financial performance: the role of intangible resources. *Strategic Management Journal*. *Strat. Mgmt. J.*, 31, 463–490.
  29. Stewart, T. A. (1997). *Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations*, Doubleday/Currency, New York.
  30. Sitar, A., S., Vasič, V. (2004). Measuring Intellectual Capital: Lessons Learned from a Practical Implementation. Prieiga per internetą: <www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/961-6486-71-3/337-351.pdf>.
  31. Tobin's q. (1950). Prieiga per internetą: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Tobin's-q>>.
  32. Shah, T., Khedkar, A. (2006). Measuring intangible assets – Indian experience. *India Institute of Planning and Management (IIPM) Ahmedabad*, p. 1–23.
  33. Tarptautiniai finansinės atskaitomybės standartai (TFAS). (2007). Vilnius: Lietuvos Respublikos apskaitos institutas.
  34. Tarptautiniai atskaitomybės standartai (38-TAS). (2007). Vilnius: Lietuvos Respublikos apskaitos institutas.
  35. Viešojo sektoriaus apskaitos ir finansinės atskaitomybės standartas (2008). Vilnius: LR finansų ministerija.
  36. Vaškeliienė, L., Šelepen, J. (2008). Informacijos apie intelektinį kapitalą atskleidimas Lietuvos akcinėse bendrovėse. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 13, p. 88–97.
  37. Vazquez, G. D., Polo, C. F. (2007). Qualitative approach of intellectual capital in a Spanish territory: special reference to the relation between degree of development and interest on intangibles. *Int. J. Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, Vol. 4, No. 4/5, 400–421.
  38. Wight, Ana-Maria (2009). Building Intangible Resources: The Stickiness of Reputation. *Corporate Reputation Review* Volume, No. 12(1), 21–32.
  39. Williams, M. (2000). Is a Company's Intellectual Capital Performance and Intellectual Capital Disclosure Practices Related? Evidence from Publicly listed Companies from the FTSE 100, in *McMasters Intellectual Capital Conference*, Hamilton, Ontario.
  40. Znakovaitė, A., Pabedinskaitė, A. (2010). Intelektinio kapitalo valdymas transporto sektoriuje. *Mokslas – Lietuvos ateitis: Verslas XXI amžiuje* 1(2), 126–133.

Rudytė, D., Bužinskienė, R.

Assessment Methods of Intangibles in Organization's Resources Accounting

Summary

Relevance of the research. Today, the traditional balance sheet accounted for only a few types of intangible assets in Lithuania and many other countries: goodwill, licences, copyrights, software, development and research. In practice, the profit (loss) statement of all investments in intangible resources are accounted for as expenses, so the next reporting period, these costs are not revealed in the financial statements. The investment in intangible assets accounting distorts intangibles reflection in the financial records and investors, and other market participants don't obtain the objective, fair condition showing the organization's resources and financial information. In many countries (Denmark, the United States, Canada, united Kingdom, Austria, Australia, India, Malaysia etc.), self-reporting of intellectual capital with financial reports as an additional source of information for investors related to the intangible sources of information disclosure is shown. This suggests that most investors are interested not only in corporate financial data, but also intangible resources efficiency and development, and evaluation of intangible resources is one of the most important topics in the current **scientific** environment.

The problem of the research. Information about the organization's intangibles and their **exercise** lack of capacity makes it possible to manipulate with the traditional financial accounting system. Investment in intangible assets

fixation with other recording company expenditure directly affects the financial performance of organisations: profits and taxes paid. Scientists (Shah, Khedkar, 2006; Grace, Tang, 2009; Wight, 2009; Macerinskiene, Survilaite, 2011; Stankeviciene, Liucvaitiene, 2012 etc.) identify different objects of study, each exploring an intellectual capital and other individual intellectual capitals as well as the structure of its elements, such as: human capital, brands but the essence remains the same, intangibles estimation problem. Scientists **eager to** measure intangibles use different methods and obtain different results. Therefore, **aiming** to accurately measure the intangible resources the question is often raised: **which method to choose?**

The intangibles assessment methods are the objective of the research.

The purpose of the paper is to organise, analyse and group the intangibles assessment methods and to make their classification.

Tasks of the research:

1. To systematise, group and summarise assessment methods of intangibles.
2. To make classification of assessment methods.

Assessment of intangibles is widely considered because of the biggest focus on the formation of definitions, classification, evaluation methods for analysis in Lithuania and

other countries. Practical assessment of intangibles and the disclosure volume element remains little studied, because the intangible value depends on the specificity of the organization's activities, the establishment of the needs and opportunities. In such a situation, it is difficult to create a unique assessment model that will suit any business environment, and for any purpose. Before assessing the intangible, the value appropriate to the purpose for which the results will be used will be estimated and then the method of evaluation, assessment scales or unit will be chosen. Although some authors identify research subjects as intellectual capital, second, intangibles, third, intangible assets, the focus remains on intangibles measurability, assessment and recording of the balance sheet. The common aim is to reveal intangibles, determine their value and application of accounting rules regulation to recognise and account for the resources to intangible assets. Particularly apparent measures of human capital theory are referred to. Empirical studies measure different elements of intangible their change and intellectual capital in different industries sectors. In various countries, studies show very different results. Consequently, the use of different assessment methods and different treatment of

the findings are difficult to measure, and intangibles and the level of financial disclosure records remains low and fairly poor.

Conclusions. There are four categories of assessment methods: Scorecard methods, Direct Intellectual Capital methods, Market Capitalisation methods and Return on Assets methods. Most of the methods are created by Scorecard methods. The study did not reveal a unified approach on intangibles assessment, their growth and leading chaotic intangibles, the development of evaluation methodology and the nature of the inconsistency. Practical evaluation of intangibles and the information of the disclosure aspect of the left is little studied because the value of intangibles is dependent on specific activities, the establishment of the needs and opportunities which makes it difficult to create a unique assessment model to fit any situation and for any purpose. For different assessment methods use and different treatment of the findings, it is difficult to measure intangibles and the level of financial disclosure records remains low and poor quite.

Keywords: intangibles, assessment methods of intangibles, categories of assessment methods, intangibles accounting.

***VI. NEIĞALIŲJŲ SOCIALINĖS
PROBLEMOS***

KURČIŪJŲ ASMENŲ DALYVAVIMAS LIETUVOS POLITINIAME GYVENIME: GESTŲ KALBOS VERTĖJŲ CENTRŲ ATSTOVŲ POZICIJA

Oksana Mejerė, Evelina Petrylaitė

Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Architektų g. 1, LT-78366 Šiauliai, Lietuva
El. paštas: o.mejere@cr.su.lt, vertėja.evelina@gmail.com.

Anotacija

Straipsnyje aptariamas kurčiųjų dalyvavimas Lietuvos politiniame gyvenime. Nors paskutiniaisiais metais kurtieji asmenys tampa vis labiau pastebimi visuomenėje, vis dėlto praktiniai pastebėjimai parodė, kad dėl menko švietimo jiems vis dar sunku įsilieti į Lietuvos politinį gyvenimą.

Remiantis išnagrinėta mokslinė literatūra, straipsnyje pateikiama politinio dalyvavimo sampratų, formų ir tipologijų įvairovė, taip pat pristatomas institucinis mechanizmas, palaikantis ir skatinantis kurčiųjų asmenų dalyvavimą politiniame gyvenime, apžvelgiami empirinio tyrimo su gestų kalbos vertėjų centrų direktoriais rezultatai.

Pagrindiniai žodžiai: politinis dalyvavimas, politinis gyvenimas, kurtieji asmenys.

Įvadas

Piliečių dalyvavimas valstybės valdymo procese yra esminė demokratijos funkcionavimo ir stabilumo užtikrinimo sąlyga. Visuomenės dalyvavimas įtraukia gyventojus į socialinius ir ekonominius sprendimus. Pasak Petukienės ir Tijūnaitienės (2007, p. 87), dalyvavimas suteikia galimybę daryti įtaką sprendimams bei sudaro sąlygas platesniu mastu dalyvauti ir konfliktams bendruomenėse mažėti.

Aktyvus dalyvavimas demokratiname valdymo procese suteikia paprastiems piliečiams galimybę daryti poveikį šiame procese dalyvaujančių asmenų skyrimui ir šių asmenų veiklos kontroliavimui. Politinis dalyvavimas vyksta pasitelkiant tam tikrus demokratinio valdymo procesui būdingus mechanizmus. Šių mechanizmų dėka piliečiai informuoja apie savo interesus, preferencijas bei poreikius ir daro spaudimą valdžios atstovams, siekdami, kad pastarieji atsižvelgtų į jų nuomonę (Imbrasaitė, 2002). Deja, kurčias asmuo norėdamas įprastai funkcionuoti visuomenėje bei informuoti apie savo interesus bei poreikius, negali išsiversti be girdinčio žmogaus, kuris moka gestų kalbą ir gali būti tarpininku tarp kurčiųjų ir girdinčiųjų pasaulių, pagalbos. Paskutiniaisiais metais kurtieji asmenys tampa vis labiau pastebimi visuomenėje. Požiūris į kurčiuosius keičiasi – šie nebėra uždara bendruomenė, į kurią patekti gali tik jei esi kurčias. Kurtieji tapo labai atviri, jie organizuo-

ja savo renginius, dirba integruotai su girdinčiais, nuosekliai siekia realizuoti savo siekius ir troškimus. Deja, kasdienėje aplinkoje kurtieji susiduria ir su daugeliu apribojimų, pavyzdžiui, nacionalinė televizija šiandien titruoja labai mažai laidų, o vertimo į gestų kalbą taip pat nepakanka. Be informacijos likę kurtieji vis aktyviau reikalauja, kad titrai būtų ne tik valstybinės, bet ir komercinių televizijų laidose. Kurtieji protestuoja prieš tai, kad šalies leidžiamoji valdžia pažeidinėja Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos 21 straipsnį, deklaruojantį neįgaliųjų, įskaitant ir kurčiųjų, saviraiškos laisvę ir laisvę reikšti savo nuomonę bei galimybę gauti informaciją.

Mokslinė problema

Lietuvoje politinio dalyvavimo tyrimai buvo išplėtoti per pastarąjį dešimtmetį. Nemažai dėmesio skirta Lietuvos politinio dalyvavimo lygio ir priežasčių analizei (Krupavičius, Lukošaitis, 2004), taip pat analizuoti įvairūs politinio dalyvavimo aspektai – visuomenės dalyvavimo koncepcijos (Imbrasienė, 2002; Tijūnaitienė, Damkuvienė; 2010, Riekašius, 2011) piliečių (ne)dalyvavimas politinėse partijose (Ramonaitė, 2010), piliečių dalyvavimas leidžiant įstatymus (Ragauskas, 2005), piliečių dalyvavimas viešajame administravime (Raipa, 2001) ir kt.

Tačiau kurčiųjų asmenų kaip savitos kultūrinės/kalbinės mažumos grupės dalyvavimas ir sąlygos įgalinančios dalyvauti Lietuvos politiniame gyvenime nėra aptartos. Daugiausia dėmesio skirta kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų mokymuisi (Ališauskas, 1996, 2003; Barzdonytė-Morkevičienė, 2000; Mitkus, 2008) bei su tuo susijusioms problemoms (Morozova, 1996; Hallahan, Kauffman, 2003); keletas autorių nagrinėja kurčiųjų kultūros aspektus (Mantrimas, 2004; Burkauskienė, 2008; Toft, 2005).

Todėl šiame straipsnyje formuluojami tokie probleminiai klausimai:

1. Kokios valstybinės institucijos skatina ir palaiko kurčiųjų asmenų dalyvavimą šalies politiniame gyvenime ?

2. Kokios dalyvavimo sąlygos ir veiksniai užtikrintų kurčiųjų asmenų lygiavertį dalyvavimą politiniame gyvenime?

Tyrimo objektas – kurčiųjų asmenų dalyvavimas Lietuvos politiniame gyvenime.

Tyrimo tikslas – įvertinti kurčiųjų asmenų dalyvavimo Lietuvos politiniame gyvenime sąlygas bei nustatyti jį skatinančius veiksnius.

Uždaviniai:

1. Nustatyti ir apibrėžti politinio dalyvavimo sampratą, formas ir priemones.
2. Atskleisti valstybinių institucijų skatinimo ir palaikymo sistemą kurčiųjų asmenų dalyvavimui šalies politiniame gyvenime.
3. Nustatyti, kokios dalyvavimo sąlygos ir veiksniai užtikrintų kurčiųjų asmenų lygiavertį dalyvavimą politiniame gyvenime.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė, istorinė lyginamoji analizė, interviu metodas, kokybinė turinio analizė.

Politis dalyvavimas demokratinėje visuomenėje

Politinio dalyvavimo sampratų įvairovė

Mokslinėje literatūroje stebima politinio dalyvavimo sampratų ir klasifikavimo įvairovė patvirtina šio koncepto kompleksiskumą ir daugialypumą. Politiniam dalyvavimui apibūdinti vartojami įvairūs veiksniai: balsavimas, rinkiminės aukos, demonstracijos ir kt. Vieni autoriai (Milbrath, 1965; Lafferty, 1981; Conway, 1991; Rosenstone ir Hansen 1993) apibrėžia dalyvavimą plačiau, t. y. taikydami jį visoms politinėms sistemoms, kiti (Sartori, 1987; Schumpeter, 1998) siauriau, siedami politinį dalyvavimą tik su demokratiniu valdymu. Būtent pastaroji, siauresnė politinio dalyvavimo samprata yra labiau įprasta ir plačiau paplitusi moksliniame diskurse (Dalton, 1989)

Taigi, politinis dalyvavimas nėra vienareikšmiškai suvokiamas fenomenas. Verba, Nie ir Kim (1978) nuomone, politinis dalyvavimas – tai teisėta piliečių veikla, kuria daugiau ar mažiau tiesiogiai siekiama įtakoti valdžios sudėtį ir/arba veiksmus, kurių jie imasi. Verba, Schlozman ir Brady (1995) sako, kad tai veikla, kuri piliečiams suteikia (demokratinėje sistemoje) galimybę perduoti informaciją apie jų rūpesčius ir pasirinkimus valdžios pareigūnams bei juos skatinti atsižvelgti į šią informaciją. Holmskaja (1999, p. 172) politinį dalyvavimą apibūdina kaip veiklą, iš vienos pusės, suvokiamą kaip sprendimų priėmimo proceso veikimą ir, iš kitos pusės, kaip poveikį valstybės valdymo organų priimtų praktinių programų įgyvendinimo būdai ir eigai.

Taigi, vieni mokslininkai labiau akcentuoja piliečių galias, jų išitraukimą į politinius procesus, kiti dėmesį skiria piliečių problemų ir lūkesčių patenkinimui

bei jų iškėlimui į viešumą. Tuo tarpu Riekašius (2011) atskleidžia komunikacinį politinio dalyvavimo aspektą, pabrėždamas jo grįžtamojo ryšio tarp visuomenės ir sprendimus priimančių veikėjų svarbą.

Mokslinių diskusijų kelia ne tik politinio dalyvavimo samprata, bet ir jo formos. Anot Krupavičiaus ir Lukošaičio (2004) piliečių dalyvavimas politikoje dažnai tapatinamas su valdžios pareigūnų išrinkimu per konkurencinius rinkimus. Teisė rinkti politinius lyderius – itin svarbi demokratiniame procesui. Tačiau egzistuoja ir kiti dalyvavimo politikoje sprendimų priėmimo būdai: susitikimai su pareigūnais, veikla grupėse, taip pat mitingai, piketai, demonstracijos, streikai, kai naudojamas tiesioginis spaudimas politiniams veikėjams, peržengiant rinkimų aplinkos ribas.

Politinio dalyvavimo formos ir tipologijos

Politinio dalyvavimo daugialypiškumas ypatingai pasireiškia analizuojant politinio dalyvavimo tipus. Riekašius (2011, p. 9) teigia, kad praktiškai nuo pirmųjų politinio dalyvavimo studijų siekta suklasifikuoti gausybę politinio dalyvavimo formų. Dažniausiai aptinkamos keturios politinio dalyvavimo tipologijos: (1) konstitucinės ir nekonstitucinės dalyvavimo formos; (2) legalios ir nelegalios dalyvavimo formos; (3) legitimios ir nelegitimios dalyvavimo formos; (4) konvencinės ir nekonvencinės dalyvavimo formos. Tačiau plačiau norėtusi apsistoti ties paskutiniąja tipologija, kuri yra tapusi klasikine ir kurią savo tyrimuose naudoja dauguma įvairių šalių tyrėjų.

Konvencinės dalyvavimo formos apima tokią piliečių veiklą, kurią dominuojanti politinė kultūra laiko tinkama (Conway, 1991, p. 20). Pavyzdžiui, A. Valionis (2000, p. 345) teigia, kad konvencine veikla vadinama politinio dalyvavimo būdai, atitinkantys konkrečios visuomenės teisės ir paprotines normas. Svarbiausia konvencinio politinio elgesio funkcija <...> ugdyti individų sugebėjimą savarankiškai interpretuoti ir vertinti tai, kas vyksta politikoje.

Konvencinis politinis dalyvavimas apima legitimias, institucionalizuotais politinio proceso elementais besiremiančias, dalyvavimo formas (rinkimai, rinkimų kampanijos ir kt.). Tuo tarpu nekonvencinis politinis dalyvavimas apima tuos veiksmus, kurie nesiremia institucinėmis politinio proceso įtakos formomis ir stokoja legitimumo (demonstracijos, piketai ir kt.) (Riekašius, 2011, p. 9) (žr. 1 pav.).

Nekonvencinis politinis dalyvavimas apima tuos veiksmus, kurie nesiremia institucinėmis politinio proceso įtakos formomis ir stokoja legitimumo (demonstracijos, piketai ir kt.). (Riekašius, 2011) Krupavičius ir Lukošaitis (2004) pabrėžia, kad nekonvencinė politinė veikla apima platų spektrą veiksmų – pradedant peticijų pasirašinėjimu ir baigiant prievartos veiksmais.

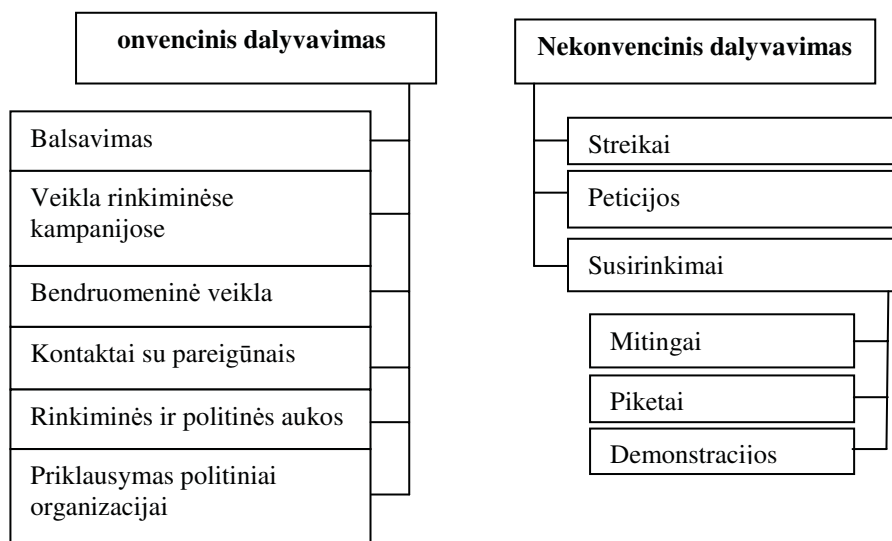
Nekonvencinis politinis dalyvavimas, kuris mokslininkų dažnai tapatinamas su protesto veiksmais, nuo konvencinio politinio dalyvavimo, pasak Marsh (1977), skiriasi keliais bruožais:

- protestas yra tiesioginio veiksmo technika konfrontuojant su politiniais elitais, priešingai nei dalyvavimas elitų numatytuose rėmuose;
- protestas gali susitelkti ties specifinėmis problemomis ar politiniais tikslais ir perduoti didelį kiekį politinės informacijos su nemenka politine jėga;
- nekonvenciniai veiksmai iš kitų dalyvavimo veikslių išsiskiria tuo, jog yra daugiau situaciniai

veiksmai, pasireiškiantys kaip reakcija į specifinį įvykį, į konkrečias aplinkybes;

- patys dalyviai kontroliuoja protesto vietą ir laiką. Efektyvus protestas reikalauja iniciatyvos ir bendradarbiavimo su kitais.

Protesto politikos dėka vyriausybė ne tik priversta priimti naujus iššūkius subalansuojant ir įvertinant sudėtingesnius reikalavimus iš daugybės kanalų, bet ir suteikia piliečiams daugiau įvairių galimybių įsitraukti į sprendimų formavimą. Protesto veiksams priskiriami susirinkimai (mitingai, piketai, demonstracijos), streikai, peticijos.

1. pav. Konvencinio ir nekonvencinio dalyvavimo būdai

Šaltinis: sudarytas pagal A. Krupavičiaus ir A. Lukošaičio (2004) knygą *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida*.

Valstybinių institucijų skatinimo ir palaikymo sistema kurčiųjų asmenų dalyvavimui Lietuvos politiniame gyvenime

Valstybinės kurčiųjų asmenų integravimo į visuomenę priemonės

Valstybė, kuri remiasi demokratiniais principais, siekia suteikti galimybes kiekvienam asmeniui išreikšti save ir sėkmingai realizuoti savo gebėjimus. Kurtiesiems, kaip savitai neįgaliųjų grupei, yra būtinos specialios priemonės, kurios padėtų užtikrinti jų gimtosios gestų kalbos raidą, o kartu ir šių žmonių sėkmingą dalyvavimą visuomenės gyvenime. Žmonėms, turintiems klausos negalią, turi būti suteiktos galimybės kalbėtis ne tik tarpusavyje, bet ir bendrauti su visa visuomene. Šie žmonės turi teisę gauti juos dominančią informaciją. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 3 straipsnyje pabrėžiama, kad neįgaliesiems, kaip ir kitiems visuomenės nariams, sudaromos tokios pat ugdytos, darbo, laisvalaikio leidimo, dalyvavimo visuomenės, politiniame ir bendruomenės gyvenime galimybės. Tik tais

atvejais, kai tokios pat sąlygos ir priemonės yra neveiksmingos, numatomos specialiosios priemonės, gerinančios neįgaliųjų padėtį (Žin., 2004, Nr. 83-2983).

Pirmuoju kurčiųjų asmenų bendru organizuotu susirinkimu galima laikyti 1938 m., kai Lietuvos kurtieji visuotiniame susirinkime įsteigė Lietuvos kurčiųjų draugiją (toliau – LKD). Pagrindinis uždavinys buvo atlikti tiksliai šalies kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų apskaitą. Tad pirminė LKD paskirtis buvo rūpintis kurčiųjų švietimu, įdarbinimu, integracija į visuomenę.

Lietuvai iškovojus nepriklausomybę (1990 m.) sustiprėjo draugijos ryšiai su Vakarų Europos valstybių kurčiųjų organizacijomis bei Pasauline kurčiųjų federacija. 1992 m. LKD priimta į Pasaulinę kurčiųjų federaciją (Marcelienė, Petrikauskas, Dobelienė, 1998) Nuo nepriklausomybės pradžios imta vis garsiau kalbėti apie kurčiųjų išsilavinimą, lietuvių gestų kalbos pripažinimą, informacijos prieinamumą, vertimo paslaugų įteisinimą.

Dėl kurtumo žmogus tampa neįgalus tik ta prasme, kad jis sunkiai išmoksta dominuojančios aplinkinės kultūros kalbą. Pasak D. P. Hallahan ir J. M. Kauf-

fman (2003). yra tvirtinančių, kad kurčiuosius reikėtų priskirti ne prie neįgaliųjų grupės, bet prie kultūrinės mažumos, kurios atstovai turi savą gestų kalbą. Kalba yra viena iš pagrindinių politinio dalyvavimo įrankių. Taigi didelių pastangų dėka 1995 m. lietuvių gestų kalba Vyriausybės nutarimu (Žin., 1995, Nr. 38-948) pripažįstama gimtąja kurčiųjų kalba. Tokiu būdu Lietuva prisijungia prie kitų pasaulio valstybių, kuriose gestų kalba lygiavertė su kitomis kalbomis. Šiuo aktu Lietuvos kurčiųjų bendruomenė tampa pripažinta kultūrinė kalbinė mažuma. Kaip teigia pasaulinės kurčiųjų federacijos ekspertai, kurčiųjų padėtis visuomenėje pirmiausia priklauso ne nuo vyriausybės dotacijų jų organizacijoms, bet nuo nacionalinės gestų kalbos statuso (Marcelienė, Petrikaukas, Dobelienė, 1998).

1995 m. pripažinus gestų kalbą gimtąja kurčiųjų kalba, bendruomenė pradėjo aktyviau reikalauti lygių galimybių norint gauti svarbiausią informaciją gimtąja gestų kalba. Kurtieji pasiekė, kad nuo 1998 metų pirmą kartą pradėta transliuoti žinių laida gestų kalba, o tai atvėrė naujas galimybes, kurtiesiems sužinoti svarbiausias šalies naujienas.

Siekdama padėti kurtiesiems asmenims integruotis į visuomenę, 1998 m. Lietuvos Respublikos vyriausybė patvirtino pirmąją Valstybinę gestų kalbos vartojimo programą 1999–2003 m. (Žin., 1998, Nr. 47-1300) toliau (1999–2003 m. programa), tolesniais metais kaip šios programos tęstinumas buvo priimtos dar dvi gestų kalbos vartojimo programos: „Lietuvių gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo programa 2005–2008 metams“ (toliau 2005–2008 m. programa) (Žin., 2005, Nr. 101-3745) ir „Lietuvių gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo programa 2009–2012 metams“ (toliau – 2009–2012 m. programa) (Žin., 2009, Nr. 70-2844).

Pagrindinis visų trijų programų tikslas – integruoti kurčiuosius į visuomenę ir mažinti jų socialinę atskirtį. Tiesa, 2005–2008 m. programoje galime rasti ir daugiau išskeltų tikslų, kurie tarsi ir papildo pagrindinį tikslą: turtinti gestų kalbos žodyną; siekti, kad gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugos užtikrintų kurtiesiems lygiavertį bendradarbiavimą su girdinčiais.

Kurčiųjų asmenų integravimo į visuomenę institucionalizavime pirmas ir svarbiausias etapas buvo apibrėžti kas yra gestų kalba, kokia ji, kaip ją puoselėti ir tobulinti, todėl 1999–2003 m. programos uždaviniai buvo sukurti veiksmingą Lietuvos Respublikos sąlygas ir tarptautinius standartus atitinkančią gestų kalbą, tinkamą vartoti socialinėje, ekonominėje, politinėje, švietimo, kultūros, sporto, visuomenės informavimo ir kitose gyvenimo srityse; užtikrinti gestų kalbos vertimo paslaugas, tirti vertimo paslaugų paklausą, apginti kurčiųjų teisę dalyvauti visuomenės gyvenime lygiomis teisėmis su girdinčiais; skatinti, remti ir sudaryti sąlygas tirti lietuvių gestų kalbą, puoselėti ją

ir ja naudojantis kurti ir saugoti kurčiųjų tradicijas ir kultūrą. Tolesnėse programose (2005–2008 m. programa ir 2009–2012 m. programa) šie uždaviniai dar prasitvėrė, čia jau akcentuojama, kad reikia gerinti kurčiųjų švietimo paslaugų kokybę bei plėtoti lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas kurtiesiems ir gerinti šių paslaugų ir informacijos prieinamumą. Taigi matyti, kad pirmoje programoje didžiausias dėmesys skiriamas gestų kalbos įsitvirtinimui visuomenėje, o jau kitose programose labiau akcentuojama, jog reikia gerinti ir vertimo paslaugų prieinamumą.

Šiuo metu Lietuvos gestų kalbos vertėjų centrai dirba vadovaudamiesi Lietuvos gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2009–2012 m. programa (Žin., 2009, Nr. 70-2844).

Lietuvių gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2009–2012 metų programos paskirtis – užtikrinti Lietuvos gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2005–2008 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 17 d. nutarimu Nr. 896 (Žin., 2005, Nr. 101-3745) tęstinumą. Įgyvendinant šią programą, buvo parengta gestų kalbos mokymo programų įvairioms vartotojų grupėms, pagerinta lietuvių gestų kalbos mokymo kabinetų įranga, įsteigta daugiau vertėjų etatų, surengta informacinių šviečiamųjų renginių visuomenei ir kurtiesiems.

Visos šios priemonės labai svarbios gerinant informacijos prieinamumą apie gestų kalbos vertimo paslaugas. Gestų kalbos vertėjų centrai yra tarpinė institucija tarp kurčiųjų bendruomenės ir girdinčiosios visuomenės. Todėl šių centrų veikla yra itin svarbi, mažinant kurčiųjų asmenų atskirtį visuomenėje.

Gestų kalbos vertėjų centrų tinklo analizė

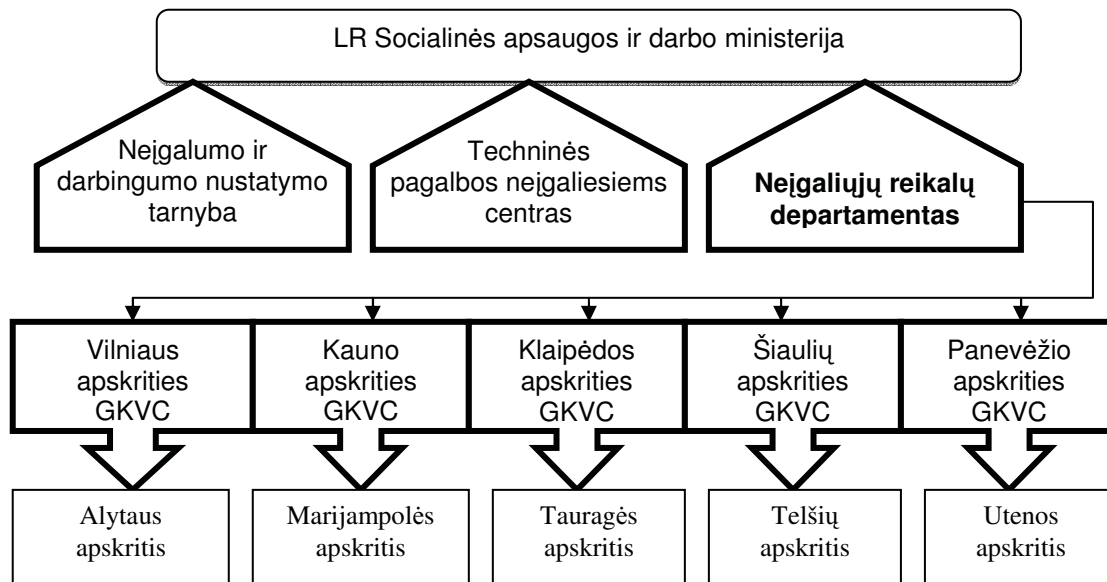
Kurtieji yra piliečiai turintys pilietines teises ir pareigas. Taigi jiems turi būti suteiktos lygios galimybės su kitais įgyvendinti teisę ir pareigą rinkti valstybinės valdžios ir savivaldos atstovus, gaunant apie kandidatus visą informaciją. Taip pat kurtieji yra piliečiai, turintys teisę būti išrinkti. Tai reiškia, kad šie žmonės turi turėti lygias galimybes dalyvauti rinkimų kampanijose ir reikšti viešai savo mintis. Todėl įgyvendinant kurčiųjų pilietines ir žmogaus teises didelį vaidmenį vaidina gestų kalbos vertėjų centruose dirbantys vertėjai.

Gestų kalbos vertėjų centrai (toliau centrai) teikia gestų kalbos vertėjų paslaugas. Centrai yra valstybės nuosavybė, tai biudžetinės įstaigos, kurių veiklą koordinuoja Neįgaliųjų reikalų departamentas prie valdžios Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Nuo 2010-07-01 panaikinus Lietuvoje apskričių viršrinkimų administracijas (Žin., 2009, Nr. 87-3661), apskričių gestų kalbos vertėjų centrų (Kauno, Klai-

pėdos, Panevėžio, Šiaulių, Vilniaus) savininko teisės ir pareigos perduotos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, o Alytaus ir Marijampolės gestų kalbos vertėjų centrai dėl didelių administravimo kaštų likviduoti. Vietoj Alytaus gestų kalbos vertėjų centro įkurtas Vilniaus apskrities gestų kalbos vertėjų centro padalinys, o vietoj Marijampolės gestų kalbos vertėjų

centro – Kauno apskrities gestų kalbos vertėjų centro padalinys. Prie Šiaulių apskrities gestų kalbos vertėjų centro prijungta Telšių apskritis, prie Klaipėdos vertėjų centro prijungta Tauragės apskritis, o prie Panevėžio apskrities gestų kalbos vertėjų centro prijungta Utenos apskritis (žr. 2 pav.).

2 pav. Lietuvos gestų kalbos vertėjų centrų prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos schema

Išanalizavus gestų kalbos vertėjų centrų interneto svetaines galima išskirti du pagrindinius vertėjų centrų uždavinius:

- plėtoti lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugas kurtiesiems, gerinti šių paslaugų ir informacijos prieinamumą;
- sudaryti sąlygas visuomenei ir kurtiesiems bendrauti gestų ir lietuvių kalba, plėtoti abipusį informacinės aplinkos prieinamumą.

Šiems uždaviniams vykdyti jiems pavesta teikti gestų kalbos vertimo paslaugas, rūpintis gestų kalbos vertėjų kvalifikacijos tobulinimu bendradarbiauti ir organizuoti pasitarimus, konferencijas su kitomis įstaigomis bei organizacijomis gestų kalbos vertimo ir vartojimo klausimais, taip pat bendradarbiauti su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Neįgaliųjų reikalų departamentu prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis, taip pat kitomis šalies ir tarptautinėmis organizacijomis.

Kurčiųjų asmenų dalyvavimą Lietuvos politiniame gyvenime palaiko ir skatina visuma valstybinių institucijų, tarp kurių ypatingas vaidmuo atitenka gestų vertėjų centrams, atliekantiems tarpininko vaidmenį tarp girdinčiosios visuomenės ir kurčiųjų bendruomenės, plėtojant ir užtikrinant abipusį informacijos prieinamumą.

Kurčiųjų asmenų dalyvavimo Lietuvos politiniame gyvenime tyrimo rezultatų pristatymas

Siekiant nustatyti, kokios dalyvavimo sąlygos ir veiksniai užtikrintų kurčiųjų asmenų lygiavertį dalyvavimą politiniame gyvenime, buvo pasirinktas kokybinis tyrimas. Šio tyrimo pasirinkimą lėmė kokybinio tyrimo metodai, jie buvo naudojami kaip tinkama prieiga, leidžianti išsamiai, nestruktūrotai bei sistemingai rinkti žinias apie kurčiųjų asmenų dalyvavimą Lietuvos politiniame gyvenime. Kokybinis tyrimas leido skirti ypatingą dėmesį informantų raiškai, jų nuomonei bei atsižvelgti į individualius informantų skirtingumus.

Tyrimo organizavimas. Norint gauti patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją apie tyrimo problemą, šiam tyrimui buvo pasirinktas kokybinės apklausos metodas – ekspertų interviu, kaip pagrindinė tyrimo analizės priemonė. Tyrimas buvo atliktas 2012 m. kovo 15–23 d. Organizuojant tyrimą, dėl didžiausio gyventojų skaičiaus Lietuvoje ekspertais pasirinkti apklausti Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių bei Panevėžio gestų kalbos vertėjų centrų direktoriai. Šie informantai buvo pasirinkti ekspertais, nes kaip įstaigų vadovai geriausiai žino, kokios buvo atliktos vertimo paslaugos, susijusios su kurčiųjų asmenų dalyvavimu politiniame gyvenime. Šios grupės sudarymo kriterijai buvo: vadovavimas gestų kalbos vertėjų centrums nuo centrų įsikūrimo.

Apklausiant vertėjų centrų direktorius dalis klausimų buvo skirti: vertėjų centrų informavimui apie vykdomą veiklą, bendradarbiavimą su kitomis institucijomis. Kita dalis klausimų skirta nustatyti vertėjų centrų vaidmeniui klausos negalę turinčių asmenų dalyvavime politiniame gyvenime bei įvertinti šiuo metu esamą bendrą situaciją dėl šių asmenų politinio dalyvavimo Lietuvoje.

Siekiant užtikrinti tyrimo duomenų reabilumą, tyrimo dalyviams buvo leista patiems pasirinkti interviu laiką ir vietą. To rezultatas – visi informantai buvo apklausti jų pasirinktuose vietose. Interviu buvo atliekami Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio apskričių gestų kalbos vertėjų centruose. Visi informantai geranoriškai ir maloniai sutiko atsakyti į tyrimo klausimus.

Šio tyrimo pagrindą sudarė atviri pusiau struktūrizuoti interviu su 5 didžiųjų Lietuvos miestų gestų kalbos vertėjų centrų direktoriais. Tyrimo metu gauti rezultatai pateikiami pagal išryškėjusias temas. Jos apima institucijas, skatinančias kurčiųjų asmenų dalyvavimą politiniame gyvenime, vertėjų centrų informavimą apie savo veiklą, kurčiųjų asmenų dalyvavimo politiniame gyvenime esamą situaciją, galimybes, kliūtis ir priežastis bei sąlygas ir veiksnius, galinčius užtikrinti lygiavertį kurčiųjų asmenų dalyvavimą. Iš pastarųjų respondentų pasisakymų galima sudaryti pakankamai konkrečią kurčiųjų asmenų dalyvavimo politiniame gyvenime situaciją esančią šiuo metu Lietuvoje.

Institucijos, skatinančios kurčiųjų asmenų dalyvavimą politiniame gyvenime

Interviu protokolų analizė rodo, kad dauguma tyrimo dalyvavusių gestų kalbos vertėjų centrų direktorių mano, jog vienos iš pagrindinių valstybinių institucijų, skatinančių ir palaikančių kurčiųjų asmenų dalyvavimą politiniame gyvenime, yra Seimas ir Vyriausybė.

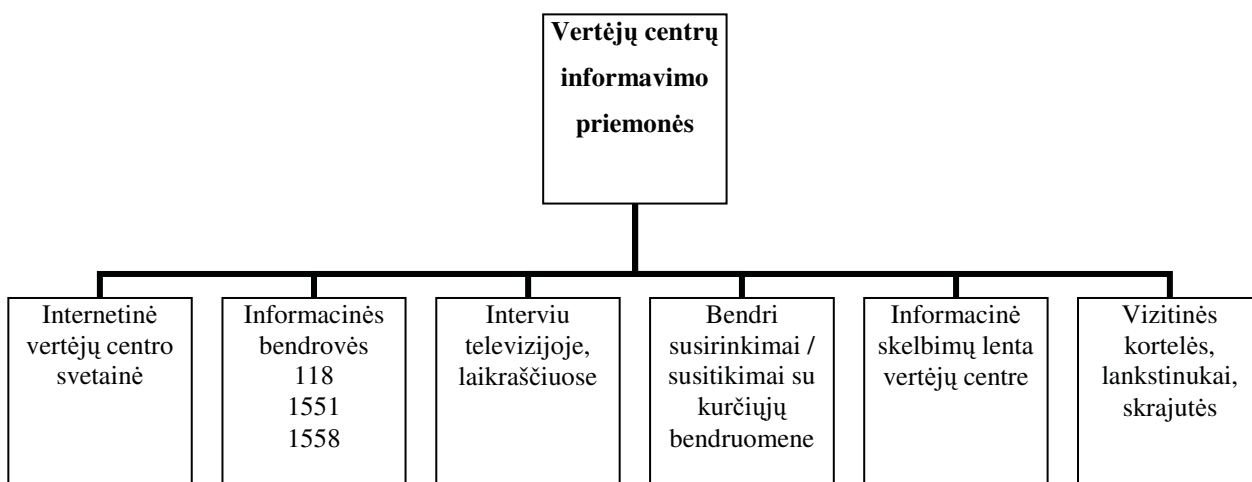
Be valstybinių institucijų, skatinančių ir palaikančių kurčiųjų asmenų dalyvavimą politiniame gyvenime, svarbų vaidmenį atlieka ir kitos institucijos. Informantai pabrėžė, kad kurčiuosius labai palaiko kurčiųjų reabilitacijos centrai, asociacijos Lietuvos kurčiųjų draugija, „Pagava“ – Lietuvos šeimų, auginančių kurčius ir neprigirdinčius vaikus, bendrija.

Klaipėdos gestų kalbos vertėjų centro direktorė dar pridūrė, kad kurtiesiems padeda respublikinė televizija, o anot Kauno vertėjų centro direktorės, „tai tiesiog priklauso nuo to, kiek ko žmogus nori ir kur kreipiasi. Paprastai nelabai atstumia kurčiuosius.“

Pasak tyrimo dalyvių, tiek valstybinės, tiek kitos institucijos palaiko kurčiųjų asmenų dalyvavimą politiniame gyvenime, bet tai priklauso nuo pačių kurčiųjų suinteresuotumo.

Gestų kalbos vertėjų centrų teikiamų paslaugų sklaida

Siekiant išsiaiškinti apie vertėjų centrų gyventojų informavimo funkciją, tyrimo dalyvių buvo prašoma pristatyti teikiamas informavimo priemones ir formas. Pastebėta, kad tyrime dalyvavę direktoriai įvardijo daugiau mažiau vienodas informavimo priemones (žr. 3 pav.). Informacinė sklaida pirmiausia vyksta elektroninėje erdvėje, nes kiekvienas vertėjų centras turi savo interneto svetainę. Centrų direktoriai pasinaudodami proga teikia interviu vietinėse televizijose, laikraščiuose. Vertėjų centrų vadovai taip pat stengiasi išvykti į apskrities rajonus ir susitikti tiesiogiai su gyventojais. Organizuoja bendrus susitikimus su kurčiųjų bendruomene, juose pasakoja apie savo veiklą ir ragina kurčiuosius aktyviai naudotis vertimo paslaugomis. Informacinė sklaida vyksta ir tuomet, kada vertėjos verčia įvairiose institucijose. Po vertimo įstaigų darbuotojams jos palieka vizitines vertėjų centrų korteles arba lankstinukus su gestų kalbos vertėjų centrų kontaktais.

3. pav. Gestų kalbos vertėjų centrų informavimo priemonės

Informacinė sklaida apie gestų kalbos vertėjų centrus yra vykdoma įvairiomis formomis ir būdais, ir ji yra prieinama tiek kurtiesiems, tiek girdintiesiems visuomenės nariams.

Kurčių bendruomenės santykis su vertėjų centrais ir politiniu elitu: situacija ir problemos

Kokybinio tyrimo metu informantų taip pat buvo teiraujamasi, ar kurtieji asmenys norėdami dalyvauti politinėje veikloje aktyviai kreipiasi į vertėjų centrą prašydami vertimo paslaugų? Visi kalbintieji vieninškai pritarė, kad kurtieji nesikreipia arba mažai kreipiasi į vertėjų centrus norėdami dalyvauti politinėje veikloje.

Klaipėdos vertėjų centro direktorė: „*Manyčiau, ne (...) nes politinėje veikloje pasakyčiau kurtieji dalyvauja gan pasyviai.* „

Vilniaus vertėjų centro direktorius: „*Kurtieji patys kreipiasi, bet jų yra mažai. <...> jeigu Seime ateina kurtieji<...> skambina vis tiek daugiau kurčiųjų organizacijos, ne, sakysime, Seimo politikai kažkokios frakcijos.*“

Kauno vertėjų centro direktorė: „*<...> mes nesusi-dūrėme su tokiu atveju. Bet aš manau, kad jie kreip-tųsi.*“

Panevėžio vertėjų centro direktorė: „*Kad labai aktyviai pas mus nesikreipia, nes nėra labai daug tokių žmonių, kad jie dalyvautų.. toj politinėj tokioj veikloje. Tiktai yra vienetai Panevėžyje, kuriuos mes žino-jom .. ir tik tokie vienetai, kurie kreipėsi daugiau dėl tokių.. dėl informacijos.*“

Šiaulių vertėjų centro direktorius: „*<...> tokia prak-tika dar nėra tiek populiari*“.

Iš visų pasisakymų matyti, jog didžiuosiuose Lietu-vos miestuose dar nėra populiari kreiptis į gestų kal-bos vertėjų centrus dėl vertimo politinėse situacijose, nes kurtieji asmenys yra neaktyvūs.

Interviu metu taip pat buvo teiraujamasi dėl politi-nių lyderių kreipimosi į vertėjų centrus. Tokiu būdu buvo siekiama įvertinti, kiek politiniai lyderiai atkrei-pia dėmesį į kurčiųjų problemas ir ar jie mato šioje grupėje asmenų potencialų elektoratą. Beveik visi vertėjų centrų direktoriai pažymėjo politinių lyderių pasyvumą šioje srityje.

Nors vertėjų centrų direktoriai ir teigė, kad tiek kurtieji tiek politiniai lyderiai mažai arba visai nesikreipia į vertėjų centrus dėl vertimo politinėse situa-cijose, vis dėlto kiekviename mieste fragmentiškai pasitaikydavo tokia praktika, kur buvo vertėjaujama vienoje ar kitoje, situacijoje susijusioje su politiniu da-lyvavimu. Klaipėdos vertėjų centro direktorė prisimi-nė, kad vykstant rinkimams buvo vertėjaujama vienos iš partijų agitaciniame susirinkime. Vilniaus vertėjų centro direktorius paminėjo apie šių metų vasario 7

d. vykusį Lietuvos kurčiųjų draugijos organizuotą mi-tingą „Atidarykite informacijos langą“. Kitų vertėjų centrų direktoriai taip pat prisiminė bent po vieną poli-tinio dalyvavimo situaciją, kurioje teko dalyvauti ir gestų kalbos vertėjams.

Iš šių pavyzdžių tampa akivaizdu, kad kurtieji as-menys ir politiniai lyderiai nėra aktyvūs vieni kitų atžvilgiu, todėl tyrimo eigoje buvo domimasi galimo-mis tokios situacijos priežastimis. Pažymėtina, kad šiuo atveju vertėjų centrų direktorių nuomonė taip bu-vo gana vieninga. Pagrindinės priežastys, lemiančias menką kurčiųjų asmenų aktyvumą politiniame šalies gyvenime, buvo siejamos su:

1. Sovietinės patirties sąlygotu kurčiojo kaip bejėgiš-ko asmens elgesio modeliu;
2. Išsilavinimo stoka;
3. Informacijos prieinamumo kurtiesiems asmenims stoka.

Sovietmečiu kurčiųjų gyvenime gestų kalba bu-vo menkai vartojama, o kai kada net ir draudžiama, ji buvo nepripažįstama kaip visavertė kalba. Buvo manoma, kad tai dirbtinė kalba, nepadedanti kurčia-jam asmeniui vystytis. Todėl dar iki šiol kurtieji save laiko nevisaverčiais visuomenės nariais ir vis dar blo-gai save vertina.

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, bendras *kurčių žmonių išsilavinimo* lygis nėra aukštas. Tokią padėtį lemia tai, kad tik sudarius ypatingas sąlygas – išmo-kius suprasti garsinės kalbos žodžius – galima pradėti kurčiąjį mokyti skaityti ir rašyti.

Žemą kurčių žmonių išsilavinimo lygį rodo ir tai, kad Lietuvoje tarp vyresnių nei 15 m. kurčių gyventojų daugiausia yra tokių, kurie neturi išsilavinimo ar tu-ri žemesnį išsilavinimą nei pagrindinis (apie 40 proc.) ir turinčių pagrindinį išsilavinimą (34 proc.). Tuo tarpu, pvz., tarp visų 15 m. ir vyresnių šalies gyventojų tik pradinį išsilavinimą turi apie 12 proc. žmonių, o pagrindinį – 14 proc.

Tokia situacija savo ruožtu sąlygoja menkesnes galimybes kurtiesiems įsidarbinti, taip pat riboja ko-munikavimo galimybes, pirmiausia – komunikuojant rašytine forma. Pastaruoju atžvilgiu reikia pažymėti, kad daugelio kurčių iš prigimties ar apkurtusių anksty-voje vaikystėje žmonių rašytinei kalbai būdinga pras-ta gramatika; rašant jie taiko gestų kalbos sintaksės taisykles, kurios nėra žinomos su gestų kalba nesusi-dūrusiems girdintiesiems. Visa tai labai apsunkina kur-čiųjų asmenų komunikaciją.

Informacijos neprieinamumas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos kurčių žmonių gy-venimo kokybei bei jų socialiniam aktyvumui. LR Vyriausybės 2002 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. 850 patvirtintoje Nacionalinėje žmonių su negalia sociali-nės integracijos 2003–2012 metų programoje (Žin., 2002, Nr. 57-2335), apėmusioje beveik visas svarbiau-

šias sritis, kuriose turi būti užtikrintos Jungtinių tautų Neigaliųjų teisių konvencijoje įtvirtintos neigaliųjų teisės, buvo konstatuota, kad „praėjusį dešimtmetį visuomenė buvo informuojama apie žmonių su negalia problemas, bet nesirūpinta informacinės aplinkos pritaikymu tokiems asmenims“. Reikia pažymėti, kad aplinkos, taip pat informacinės aplinkos, prieinamumas neigaliesiems buvo įvardytas kaip viena iš problemiškausių neigaliųjų integracijos sričių. Programoje nurodyta, kad informacinės aplinkos srityje būtina pritaikyti visuomeninės informacinės aplinkos elementus žmonėms su negalia ir užtikrinti jiems galimybę naudotis informacija; įtraukti žmones su negalia į informacinės visuomenės plėtros programų vykdymą; įgyvendinti informacinės aplinkos pritaikymo žmonėms su negalia koncepciją; kurti, pritaikyti žmonėms su negalia specialią pagalbinę techniką, aprūpinti juos šia technika, pritaikyti jiems informacijos sistemas ir duomenų fondus; skatinti visuomenės informavimo priemones teikti informaciją žmonėms su negalia prieinamu būdu.

Programos įgyvendinimo priemonių plane buvo numatytos atitinkamos priemonės šiems uždaviniams įgyvendinti, tarp jų priemonės, skirtos kurčių žmonių informacinei aplinkai gerinti (dėl gestų kalbos vartojimo, vertimo paslaugų teikimo, vertėjų rengimo, informacijos ir komunikacijos paslaugų pritaikymo ir kt.).

Igyvendinant šias priemones buvo pasiekta nemažai teigiamų rezultatų, tačiau daugeliu svarbių aspektų informacinė aplinka neigaliesiems žmonėms, tarp jų kurtiesiems, vis dar pritaikyta nepakankamai. Tas konstatuojama Nacionalinėje žmonių su negalia socialinės integracijos 2010–2012 m. programoje (t. y. Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metų programos naujoje redakcijoje, patvirtintoje LR Vyriausybės 2010 m. kovo 7 d. nutarimu Nr. 227): apibūdinant esamą situaciją informacinės aplinkos srityje nurodoma, kad nepaisant to, jog atsiranda vis daugiau techninių galimybių kurtiesiems gauti informaciją per naujas technologijas, jie vis dar patiria informacinę izoliaciją. Kaip pavyzdys nurodoma dabartinė situacija, kai daugelyje šalių televizijos laidos transliuojamos su vadinamaisiais „paslėptais subtitrais“, kurie įjungiami naudojant teletekstą, o Lietuvoje į gestų kalbą verčiama tik viena informacinė žinių laida ir tik kai kurios kultūrinio ir šviečiamojo pobūdžio nacionalinės televizijos parengtos programos rodomos su vertimu į gestų kalbą, kai laida kartojama..

Šiuo metu dar nėra patenkinamai išplėtos ir tokios svarbios kurčiųjų komunikacijai sritys kaip gestų kalbos vertimo paslaugos bei kurčiųjų aprūpinimas techninėmis komunikacijos priemonėmis.

Priežastys, sąlygojančios menką kurčiųjų įsitraukimą į politinių lyderių veiklą

Atliekant kokybinį tyrimą svarbu buvo sužinoti ne tik dėl kokių priežasčių kurtieji yra mažai aktyvūs šalies politiniame gyvenime, tačiau buvo įdomu išgirsti ekspertų nuomones, kodėl politiniai lyderiai neįtraukia į savo politinę veiklą kurčiųjų asmenų.

Šiaulių ir Klaipėdos apskričių gestų kalbos vertėjų centrų direktorių nuomone, viena iš priežasčių yra mažas kurčiųjų skaičius Lietuvoje.

Klaipėdos vertėjų centro direktorė: „*Mažai patys lyderiai domisi kurčiaisiais kaip (...) potencialiais rinkėjais, labai mažai. <...> manyčiau, kad tai yra per maža žmonių grupė, Lietuvoje, jeigu priskaičiuojama apie 6–7 tūkstančius kurčiųjų, tai tikrai procentaliai tai yra maža grupė.*

Šiaulių vertėjų centro direktorius: „*Tai vienas dalykas ir turbūt pats svarbiausias, kad kurčiųjų bendruomenė nėra tokia didelė. 2001 m. kurčiųjų bendruomenę su vaikais ir visais kitais sudarė apie 8000, dabar traktuojama, kad tokių žmonių mes turime 6000, jeigu atmesime tuos, kurie nebalsuoja arba nesidomi politiniu šalies gyvenimu, tai tas skaičius neatrodo tiek patrauklus, kad lemtų vieną ar kitą politiko išrinkimą ar interesą kitokį.*“

Pasak Lietuvos kurčiųjų draugijos (2010) atliktos galimybių studijos „112 pagalbos numerio pritaikymo kurtiesiems galimybės“, 2008 metais Lietuvoje gyveno 8,3 tūkst. kurčiųjų, iš jų 7,4 tūkst. suaugusiųjų ir 897 vaikai iki 15 metų amžiaus. Lyginant su 2001 m. vykusio Lietuvos gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, 2008 metais kurčiųjų skaičius buvo mažesnis 360 asmenų. Lietuvoje 2001–2008 m. visų gyventojų skaičius sumažėjo 3,5 procentais, tuo tarpu kurčiųjų – 4,2 procentais. Tą lėmė nevienareikšmės tendencijos. Iš vienos pusės kurčių žmonių skaičius mažėjo dėl tokių neigiamų, bendrų visiems šalies gyventojams, tendencijų kaip emigracijos didėjimas, gimstamumo mažėjimas ir kt. Iš kitos pusės šis skaičius mažėjo dėl tokių teigiamų veiksnių kaip dažnesnis kochlearinių implantų panaudojimas (klausos nervo protezavimo atstatant klausą).

Nors mažas kurčiųjų asmenų skaičius Lietuvoje yra svarbi priežastis, tačiau kitų miestų (Vilniaus, Kauno ir Panevėžio) vertėjų centrų direktoriai mano, kad politiniai lyderiai neaktyviai domisi kurčiaisiais ir dėl informacijos stokos.

Vilniaus vertėjų centro direktorius: „*Na, manyčiau, čia turbūt du aspektai yra. Vienas yra informacijos stoka*“.

Kauno vertėjų centro direktorė: „*Aš manau, kad yra labai mažai informacijos apie kurčiuosius.*“

Panevėžio vertėjų centro direktorė: „*Man atrodo, gal iš pradžių nesuprato, gal buvo dar prieš ketverius metus, kada vyko rinkimai, mažai informacijos, gal*

truputį jiems mažoka. Galbūt jie nepatikėjo, kad tai galėtų būti jų balsuotojai, kad jų rinkėjai galėtų būti...“

Nors politiniai lyderiai gana pasyviai bendradarbiauja su kurčiųjų bendruomene, tačiau Kauno mieste vienos Seimo narės iniciatyva nuo 2008 m. yra vėčiami Kauno miesto savivaldybės tarybos posėdžiai. Kauno vertėjų centro direktorė tikino, kad savivaldybės atstovai tam visiškai neprieštaravo ir greičiausiai vien dėl tos priežasties, kad Kauno miesto savivaldybės posėdžiai yra transliuojami internetu, tad nebuvo techniškai sudėtinga pritaikyti vertimą ir gestų kalba.

Direktorė paklausta, ar vertėjų centras susilaukė grįžtamojo ryšio iš kurčiųjų bendruomenės, jog tokia iniciatyva yra naudinga, negalėjo atsakyti, nes vertėjų centras tokios apklausos nedaro.

Ekspertai pripažino, kad politiniai lyderiai patys aktyviai neįtraukia kurčiųjų bendruomenės į savo politinę veiklą, tačiau taip pat pridūrė, kad jei buvo kreipiamasi į politikus dėl kurčiųjų bendruomenės gero ar gestų kalbos vertimo paslaugų gerinimo, nemažai politinių lyderių yra suteikę paramą ir palaikymą.

Gestų kalbos vertėjų centrų vadovų siūlymai kurčiųjų asmenų politiniam aktyvumui didinti

Kitas svarbus tyrimo aspektas, susijęs su veiksniais ir sąlygomis, kurie galėtų užtikrinti lygiavertį kurčiųjų asmenų dalyvavimą šalies politiniame gyvenime. Pažymėtina, kad ir šiuo atveju tyrimo dalyvių atsakymai buvo gana homogeniški, nors ir buvo nukreipti į tris pagrindinius veikėjus, t. y. valstybines institucijas, kurčiuosius asmenis, bei visuomenę.

Ekspertai vieningai sutiko, jog būtina didinti vertėjų skaičių, jei norime, kad situacija Lietuvoje pasikeistų.

Pasak Lietuvos kurčiųjų draugijos (2010) atliktos galimybių studijos „112 pagalbos numerio pritaikymo kurtiesiems galimybės“, Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2013 m. programos įgyvendinimo kontekste parengtoje „Lietuvių gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2005–2008 metų programoje“ buvo pasiekta, kad 2008 metais vienas lietuvių gestų kalbos vertėjas teiktų paslaugas vidutiniškai 70 kurčiųjų. Tačiau šiuo metu gestų kalbos vertėjui vidutiniškai tenka net 88 kurtieji. Reikia pažymėti, kad vertėjų stygius šiuo metu yra viena iš didžiausių visų gestų kalbos vertėjų centrų problemų. Vertėjų trūksta net didžiųjų miestų – Vilniaus ir Kauno – centruose, o kituose centruose ši problema yra ypač aktuali. Tokia situacija sąlygoja pernelyg didelį gestų kalbos vertėjų darbo krūvį ir kartu mažesnes galimybes kurtiesiems naudotis vertėjo

paslaugomis.

Kita grandis, galinti lemti geresnes sąlygas ir veiksnius, yra patys kurtieji asmenys. Anot Kauno vertėjų centro direktorės, „<..> kad patys kurtieji pakeistų apie save nuomonę, kad jie daugiau galvotų apie tai, kad jie viską gali, o ne kad jie yra antrarūšiai, jie tikrai dar prastai save vertina.“

Kurtieji taip pat turėtų aktyviau dalyvauti visuomenės gyvenime ir skleisti informaciją apie save. Tačiau ir visuomenė neturėtų likti abejinga, ji pati turėtų daugiau domėtis kurčiaisiais ir mokytiis priimti žmones, turinčius negalią.

Išvados

1. Politinio dalyvavimo koncepto kompleksiskumas siejamas su mokslinėje literatūroje pastebima sampratų, formų ir tipologijų įvairove. Politinį dalyvavimą galima apibūdinti kaip visumą veiksmų (ne visada legitimų), kurių dėka politinės sistemos dalyviai (piliečiai, interesų grupės, politikai, kt.) ne tik išreiškia savo interesus, bet ir daro poveikį politiniam procesui bei sprendimų priėmimui. Vadovaujantis klasikine politinio dalyvavimo tipologija išskiriamas konvencinės (balsavimas, veikla rinkimų kampanijose, priklausomybė politinei partijai, kt.) ir nekonvencinės (demonstracijos, piketai, streikai, kt.) formos.
2. Atlikus Lietuvos Respublikos teisinės bazės analizę buvo pastebėta ir tai, kad kurčiųjų asmenų dalyvavimą Lietuvos politiniame gyvenime palaiiko ir skatina visuma valstybinių institucijų, tarp kurių ypatingas vaidmuo atitenka gestų vertėjų centrams, kaip tarpinei institucijai tarp kurčiųjų bendruomenės ir girdinčiosios visuomenės. Pagrindinis visų vertėjų centrų tikslas yra užtikrinti informacijos prieinamumą.
3. Interviu metu nustatyta, kad gestų vertėjų centrų direktoriai nepakankamą kurčiųjų asmenų dalyvavimą politiniame gyvenime sieja su sovietmečiu susiformavusiu kurčiojo kaip bejėgiško asmens elgesio modeliu, šios grupės asmenų išsilavinimo stoka bei informacijos kurtiesiems neprieinamumu. Politinių lyderių pasyvumas kurčiųjų asmenų atžvilgiu, tyrimo dalyvių manymu, sietinas su turimos informacijos apie kurčiuosius stoka ir maža kurčiųjų populiacija, kas savo ruožtu neformuoja jų kaip reikšmingo potencialaus elektorato statuso. Siekiant pagerinti kurčiųjų asmenų politinio dalyvavimo sąlygas, yra tikslinga ne tik stiprinti institucinį bendradarbiavimą bei didinti vertėjų skaičių, bet ir siekti įgalinti pačius kurčiuosius, keliant jų išsilavinimo lygį, formuojant teigiamą savivertę, didinant informacijos apie kurčiuosius sklaidą.

Literatūra

1. Ališauskas, A. (1996). *Sutrikusios klausos asmenų vizualinė komunikacija*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
2. Ališauskas, A. (2003). *Kurčiųjų ir girdinčiųjų pasauliai: lygiavėrciai, bet skirtingi. Iš sutrikusios klausos vaikų ugdymo patirties*. Mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Barzdonytė-Morkevičienė, L. (2000). *Prakalbinu tylą. Iš surdopedagogo patirties*. Kaunas: Šviesa.
4. Burkauskienė, D. (2008). *Kurčiųjų kultūra ir istorija*. Vilnius: Akritis.
5. Burkauskienė, D. (2008). *Vertėjų profesinė etika*. Vilnius: Akritis.
6. Conway, M. (1991). *Political Participation in the United States*. Washington, D.C.: Congressional Quarterly Press.
7. Damkuvienė, M., Tijūnaitienė, R. (2010). Visuomenės dalyvavimo koncepcijos: teorinė prieiga. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (17), 125–132.
8. Danielius, M. (2004). *Lietuvių gestotyros pagrindai*. Vilnius: Andrena.
9. Dalton, R. J. (1989). *Politics in West Germany*. Glenview, Illinois.
10. Holmskaja, M. P. (1999). Politinės uždavinys kaip objektinės tyrimo. *Obzorotečestvenoj literatury. Polis*, 5.
11. Kaase, M. (1992). Vergleichende Politische Partizipationforschung. In: Berg-Schlosser D.
12. Kauno apskrities gestų kalbos vertėjų centras. Prieiga per internetą: <<http://vertimaigestais.lt/lt/page/11>> [žiūrėta 2011-12-27].
13. Klaipėdos apskrities gestų kalbos vertėjų centras. Prieiga per internetą: <<http://www.gestuvertimocentras.lt/apie-mus>> [žiūrėta 2011-12-27].
14. Krupavičius, A., Lukošaitis, A. (2004). *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
15. Lafferty, W. M. (1981). *Participation and Democracy in Norway: The "Distant Democracy" Revisited*. Oslo: Oslo University Press.
16. Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymo ir jį keitusių įstatymų pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 87-3661.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl kurčiųjų gestų kalbos pripažinimo gimtąja kalba“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 38-948.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2005–2008 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės Žinios*. 2005, Nr. 101-3745.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2009–2012 metų programa“. *Valstybės Žinios*. 2009, Nr. 70-2844.
20. Lietuvos Respublikos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 7 d. nutarimo Nr. 850 „Dėl nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metų programos patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės Žinios*. 2010 m. Nr. 29-1345.
21. Lietuvos Respublikos nutarimas „Dėl nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 57-2335.
22. Lietuvos Respublikos Seimo įstatymas „Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 83-2983.
23. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas „Dėl valstybinės gestų kalbos vartojimo programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 47-1300.
24. Marcelienė, V. (1998) Lietuvos kurčiųjų draugijos Respublikinė valdyba. *Lietuvos kurčiųjų judėjimas* Vilnius: Jandrija .
25. Milbrath, L. (1965). *Political Participation*. Boston: Houghton Mifflin Company.
26. Mitkus, A. (2008). *Kaisutrinkaklausa*. Vilnius: Žuvėdra.
27. Imbrasienė, J. (2002). Politinis dalyvavimas ir socialinė aplinka Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2, 81.
28. Panevėžio apskrities gestų kalbos vertėjų centras. Prieiga per internetą: <<http://paneveziogestucentras.lt/veikla/apie-istaiga/>> [žiūrėta 2011-12-27].
29. Ragauskas, P. (2005). Piliečių dalyvavimas leidžiant įstatymu. *Politologija*. 1 (37), 55.
30. Raipa, A. (2001). Viešasis administravimas ir piliečių dalyvavimas demokratiniam valdymui. *Viešojo administravimo efektyvumas: monografija* (Ats. red. A. Raipa). Kaunas: Technologija.
31. Raipa, A. (2007). *Naujoji viešoji vadyba*. Kaunas: Technologija.
32. Ramonaitė, A. *Kodėl žmonės nestoja į partijas? Lietuvos gyventojų požiūrio į partinę narysę analizė* (2010). VU. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Politologija/58/3-29.pdf>> [žiūrėta 2011-12-28].
33. Riekašius, R. *Politisinis dalyvavimas: samprata ir tipologija* (2011). KU. Prieiga per internetą: <http://www.ku.lt/smf/wp-content/uploads/2011/02/Riekasius_politisinis-dalyvavimas_2011.pdf> [žiūrėta 2011-12-27].
34. Rosenstone, St. J., Hansen, J. M. (1993). *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. New York, NY.: MacMillan.
35. Sartori, G. (1987). *The Democratic Theory Revisited*. Chatman N. J.: Chatman House Publishers.
36. Schlozman, K. L., Brady H. E., Verba, S. (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press.
37. Schumpeter, J. A. (1998). *Kapitalizmas, socializmas ir demokratija*. Vilnius: Mintis.
38. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija Prieiga per internetą: <www.socmin.lt> [žiūrėta 2012 02 03].
39. Šiaulių apskrities gestų kalbos vertėjų centras. Prieiga per internetą: <http://www.gestukalba.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=12> [žiūrėta 2011-12-27].
40. Toft, S. *Kurčiųjų kultūros ypatumai* (2005). *VsĮ Surdologijos centras*. Prieiga per internetą: <<http://www.surdo.lt/index.php?skiltis=6&lang>> [žiūrėta 2011-12-28].

41. Verba, S., Nie, N. H., Kim, J. (1978). *Participation and political equality*. Cambridge, Eng.; New York: Cambridge University Press.
42. Valionis, A. (2000). Socialinių ir politinių vertybių kaita Lietuvoje 1990-1999 metais. Adaptavimasis fragmentiškoje tikrovėje. *Kultūrologija*, t. 6. Vilnius: Gervelė.
43. Vilniaus apskrities gestų kalbos vertėjų centras. Prieiga per internetą: <http://www.gestuvertejai.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=69> [žiūrėta 2011-12-27].
44. 112 pagalbos numerio pritaikymo kurtiesiems galimybės: Lietuvos ir Norvegijos patirtis (2010). Prieiga per internetą: <http://www.pvcentras.lt/eeefondai/public/images/global/BF/II%20kvietimas/paprojekciu%20aprasymai/BF_048.pdf> [žiūrėta 2012-04-06].

Mejerė, O., Petrylaitė, E.

Participation of Deaf People in the Lithuania's Political Life

Summary

This article analyses a very sensitive but rarely discussed topic – participation of deaf people in Lithuania's political life. Although in recent years deaf people have become more visible in society, practical observations show that due to the low level of education and sign language, deaf people still experience difficulties in integration into Lithuanian political life.

The article analyses these issues: what kind of state institutions do promote and support deaf people in the country's political life? What conditions and factors could ensure equal participation of deaf people in the political life?

In the first part of the article based on analysed scientific literature, the variety of the concepts of political participation, forms and typologies are provided.

The second part briefly presents the institutional mechanism that supports and encourages participation of deaf people in the political life, including a special role of sign

language interpreter's centres as an intermediate body between the deaf community and the state.

The article also briefly introduces the research methodology, the analysis and interpretation of the results. The empirical research has shown that the head officers of the centers of sign language interpreters relate participation of the deaf people in the political life to the model of the deaf as a weak person's behaviour that was formed during the Soviet period, the lack of education of this group of people and unavailability of information for deaf people. In order to improve conditions of participation of deaf people in politics, the promotion of institutional cooperation, the increased number of interpreters as well as creation of conditions which would empower deaf people to raise their level of education, to develop their positive self-esteem and the promulgation of information about these group into society are needed.

Keywords: political participation, political life, deaf people.